

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА
ДИЗАЙНУ

Факультет управління та бізнес-дизайну

Кафедра фінансів та інвестицій

Дипломна магістерська робота

на тему Удосконалення системи управління фінансовою безпекою
підприємства

Виконав: студент групи МгФБ-1-20
спеціальності 073 Менеджмент,
освітньої програми Фінансово-економічна
безпека суб'єктів господарювання

Віталій РОМАНЕНКО

Керівник д.е.н., проф. Ірина ТАРАСЕНКО
(прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Київ 2021

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

Факультет управління та бізнес-дизайну

Кафедра фінансів та інвестицій

Спеціальність 073 Менеджмент

Освітня програма Фінансово-економічна безпека суб'єктів господарювання

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів та інвестицій

_____ Ірина ТАРАСЕНКО

«_____» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я НА ДИПЛОМНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Романенка Віталія Юрійовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Удосконалення системи управління фінансовою безпекою підприємства»

Науковий керівник роботи Тарасенко Ірина Олексіївна, д.е.н., професор,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від «12» жовтня 2021 року № 203-уч

2. Строк подання студентом роботи 22 грудня 2021 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони України, Укази Президента України, нормативні матеріали Верховної Ради та Кабінету міністрів України, література з питань управління фінансовою безпекою підприємств, фінансова звітність ТОВ «ДАЙРЕКС», дані, зібрані під час переддипломної практики.

4. Зміст дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити): вивчити теоретичні аспекти управління фінансовою безпекою підприємства; здійснити аналіз фінансового стану та рівня фінансової безпеки ТОВ «ДАЙРЕКС»; запропонувати удосконалення системи управління фінансовою безпекою ТОВ «ДАЙРЕКС».

5. Консультанти розділів дипломної магістерської роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Тарасенко І.О., доктор економічних наук, професор		
1	Тарасенко І.О., доктор економічних наук, професор		
2	Тарасенко І.О., доктор економічних наук, професор		
3	Тарасенко І.О., доктор економічних наук, професор		
Загальні висновки	Тарасенко І.О., доктор економічних наук, професор		

6. Дата видачі завдання 30.06.2021 р.**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів дипломної магістерської роботи	Терміни виконання етапів	Примітка про виконання
1	Вступ	01.10.2021 р.	
2	Розділ 1. Теоретичні засади управління фінансовою безпекою підприємства	11.10.2021 р.	
3	Розділ 2. Аналіз фінансового стану та імовірності банкрутства ТОВ «ДАЙРЕКС»	25.10.2021 р.	
4	Розділ 3. Удосконалення системи управління фінансовою безпекою ТОВ «ДАЙРЕКС»	08.11.2021 р.	
5	Висновки	22.11.2021 р.	
6	Оформлення дипломної магістерської роботи (чистовий варіант)	01.12.2021 р.	
7	Здача дипломної магістерської роботи на кафедру для рецензування	09.12.2021 р.	
8	Перевірка дипломної магістерської роботи на наявність ознак плагіату	13.12.2021 р.	
9	Подання дипломної магістерської роботи у відділ магістратури для перевірки виконання додатку до індивідуального навчального плану	13.12.2021 р.	
10	Подання дипломної магістерської роботи на затвердження завідувачу кафедри	16.12.2021 р.	

Студентка

(підпис)

Віталій РОМАНЕНКО

Науковий керівник роботи

(підпис)

Ірина ТАРАСЕНКО

Директор НМЦУПФ

(підпис)

Олена ГРИГОРЕВСЬКА

АНОТАЦІЯ

Романенко В.Ю. «Удосконалення системи управління фінансовою безпекою підприємства»

Дипломна магістерська робота за спеціальністю 073 «Менеджмент». – Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, 2021 рік.

Дипломну магістерську роботу присвячено дослідженню теоретичних аспектів та розробці пропозицій щодо удосконалення системи управління фінансовою безпекою підприємства. За результатами аналізу фінансового стану та оцінювання рівня фінансової безпеки ТОВ "ДАЙРЕКС" розроблено заходи щодо удосконалення системи управління фінансовою безпекою досліджуваного підприємства. Обґрунтовано основні напрями побудови ефективної системи управління фінансовою безпекою ТОВ «ДАЙРЕКС» на засадах моніторингу. Визначено заходи щодо підвищення рівня фінансової безпеки ТОВ «ДАЙРЕКС».

Ключові слова: фінансова безпека, система управління фінансової безпеки, методика оцінки рівня фінансової безпеки, імовірність банкрутства, загрози, фінансова стійкість, стратегія фінансової безпеки.

АННОТАЦИЯ

Романенко В.Ю. «Усовершенствование системы управления финансовой безопасностью предприятия». Дипломная магистерская работа по специальности 073 "Менеджмент". – Киевский национальный университет технологий и дизайна, Киев, 2021 год.

Дипломная магистерская работа посвящена исследованию теоретических аспектов и разработке предложений по усовершенствованию системы управления финансовой безопасностью предприятия. По результатам анализа финансового состояния и оценки уровня финансовой безопасности ООО "ДАЙРЭКС" разработаны мероприятия по усовершенствованию системы управления финансовой безопасностью исследуемого предприятия. Обоснованы основные направления построения эффективной системы управления финансовой безопасностью ООО «ДАЙРЭКС» с использованием мониторинга.

Определены мероприятия по повышению уровня финансовой безопасности ООО «ДАЙРЭКС».

Ключевые слова: финансовая безопасность, система управления финансовой безопасностью, методика оценки уровня финансовой безопасности, вероятность банкротства, угрозы, финансовая устойчивость, стратегия финансовой безопасности.

ANNOTATION

Romanenko V.Yu. "Improvement of the financial security management system of the enterprise". Master's thesis on the specialty 073 "Management". - Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, 2021.

The master's thesis is devoted to the study of theoretical aspects and development of proposals for improving the management system of financial and economic security of the enterprise. Based on the results of the analysis of the financial condition and assessment of the level of financial security of DYREX LLC, measures have been developed to improve the financial security management system of the researched enterprise. The main directions of building an effective financial security management system of DYREX LLC on the basis of monitoring are substantiated. Measures to increase the level of financial security of DYREX LLC have been identified.

Key words: financial security, financial security management system, methods of assessing the level of financial security, probability of bankruptcy, threats, financial stability, financial security strategy.

ЗМІСТ		с.
ВСТУП		8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА		12
1.1. Систематизація наукових поглядів на сутність фінансової безпеки підприємства		12
1.2. Методи та критерії оцінювання фінансової безпеки підприємства		20
1.3. Принципи та методичні підходи до побудови системи управління фінансовою безпекою підприємства		27
Висновки до розділу 1		34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ТОВ «ДАЙРЕКС»		36
2.1. Загальна характеристика та оцінка майнового стану ТОВ «ДАЙРЕКС»		36
2.2. Аналіз фінансових результатів, рентабельності та оцінка фінансового стану підприємства ТОВ «ДАЙРЕКС»		44
2.3. Оцінка типу фінансової стійкості та діагностика ймовірності банкрутства ТОВ «ДАЙРЕКС»		64
Висновки до розділу 2		74
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ТОВ «ДАЙРЕКС»		76
3.1. Використання моделей оцінки ймовірності банкрутства в системі управління фінансовою безпекою підприємства		76
3.2. Методичне забезпечення процесу оцінювання рівня фінансової безпеки ТОВ «ДАЙРЕКС»		81
3.3. Побудова ефективної системи управління фінансовою безпекою підприємства		87
Висновки до розділу 3		95

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	102
ДОДАТКИ	108

ВСТУП

Актуальність проблеми. Будь-яке підприємство є елементом економічної системи країни, а, отже, його фінансова безпека належить до загальної системи безпеки держави, як підсистема економічної безпеки. Проблема забезпечення фінансової безпеки є особливою актуальною на сучасному етапі, у зв'язку з посиленням зовнішніх та внутрішніх загроз для національної економіки. До зовнішніх загроз слід віднести такі: світова економічна криза, економічний спад, коливання курсу національної валюти, відтік іноземного капіталу та інші. Внутрішніми загрозами є: зниження платоспроможного попиту на товари, роботи, послуги, інфляція, зменшення обсягу продажів, зниження фінансових результатів і т. ін.

Незважаючи на велику кількість праць, присвячених питанням оцінки фінансової безпеки підприємства, методичні підходи щодо комплексної оцінки її рівня для суб'єктів господарювання є недостатньо опрацьованими. Це пов'язано з тим, що на сьогоднішній день існує велика кількість невирішених питань з приводу оцінки фінансової безпеки підприємства та її забезпечення. В наукових працях ці питання знайшли обмежене відображення як в теоретичному, так і в практичному аспектах. Своєчасна та повна оцінка рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання набуває дуже важливого значення: дає можливість своєчасно виявити проблеми у стані фінансової безпеки підприємства та виправити їх без загрози втрати фінансової стійкості та платоспроможності. Зазначене визначає актуальність та свідчить про своєчасність даного дослідження.

Огляд основних досліджень та публікацій. Проблемам фінансової безпеки приділяється досить велика увага вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами, такими як Бланк І.А., Забродський В.П., Папехін Р.С., Гудзь О.Є., Сенчагов В.К., Богомолів В.О., Гапоненко В.Ф. та ін. Проте слід зазначити, що в теоретичному плані та у прикладній галузі дослідження цього найважливішого питання ще багато прогалин. Герасимчук З.В., Вавдіюк Н., Коковський Л.О.,

Амельницькая А.В. присвятили свої дослідження питанням удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки, Ареф'єва О. В., Барановський О.І., Бланк І. О., Єрмошенко М. М., Горячева К.С., Єпіфанов А. О., Реверчук Н.Й., Бердар М., Єрмоленко О.А., Кракос Ю. Б., Кириченко О. А., Куцик В.І., Кудрицька Ж.В., Чібісова І.В. та інші досліджували методологічний базис фінансово-економічної безпеки підприємства.

Об'єктом дослідження визначено процес управління фінансовою безпекою підприємства.

Предметом дослідження є методичні положення та практичні рекомендації щодо формування системи управління фінансовою безпекою підприємства.

В процесі дослідження було поставлено та вирішувалися такі **завдання**:

- систематизувати наукові підходи щодо визначення категоріального апарату в предметній області управління фінансовою безпекою підприємства;
- обґрунтувати методи та визначити критерії оцінювання фінансової безпеки підприємства;
- узагальнити принципи та методичні підходи до побудови системи управління фінансовою безпекою підприємства;
- надати загальну характеристику та здійснити аналіз фінансового стану та рівня фінансової безпеки підприємства;
- дослідити основні проблеми та систематизувати чинники, які впливають на фінансовий стан та рівень фінансово-економічної безпеки підприємства;
- оцінити тип фінансової стійкості та здійснити діагностику ймовірності банкрутства ТОВ «ДАЙРЕКС»;
- розробити рекомендації щодо використання моделей оцінювання рівня ймовірності банкрутства в системі управління фінансовою безпекою підприємства, обґрунтувати найбільш адекватну українським реаліям модель;

- удосконалити методичне забезпечення процесу оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства;
- розробити заходи щодо побудови ефективної системи управління фінансовою безпекою ТОВ «ДАЙРЕКС» з використанням елементів моніторингу.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, статистичні дані, фінансова звітність ТОВ «ДАЙРЕКС», фахова наукова література та інтернет- джерела.

Наукова новизна одержаних результатів містить такі елементи:

- удосконалено науково-методичний підхід щодо побудови системи управління фінансовою безпекою ТОВ «ДАЙРЕКС», який, на відміну від існуючих, передбачає використання інструментарію моніторингу в процесі формування інформаційного забезпечення її функціонування.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано: загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, аналізу та синтезу, метод експертного оцінювання, ситуаційний та системний аналіз, фінансово-економічний та статистико-економічний аналіз, метод деталізації, візуалізації та моделювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці практичних рекомендацій для ТОВ «ДАЙРЕКС», які орієнтовані на підвищення рівня фінансової стійкості та фінансової безпеки, удосконалення системи управління фінансовою безпекою в умовах невизначеності та ризику.

Наукові публікації. Тези доповіді на II Всеукраїнській конференції «Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості» (м. Київ, 18 листопада 2021 р.).

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів і загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Систематизація наукових поглядів на сутність фінансової безпеки підприємства

Для забезпечення високого рівня ефективності діяльності суб'єктів господарювання потребується достатній обсяг фінансових ресурсів, які необхідні підприємству в процесі виробничої, господарської діяльності, виступаючи одночасно причиною та наслідком ведення бізнесу. Здатність суб'єктів господарювання стабільно розвиватись визначається міцністю його фінансового стану, ефективністю фінансової діяльності та стійкістю до впливу негативних факторів, що в цілому характеризують рівень його фінансової стійкості і захищеності.

Незважаючи на постійний науковий пошук вчених в різних країнах теоретична база для формування концептуальних основ фінансової безпеки та методичний інструментарій її забезпечення ще недостатньою мірою розроблені. Існує велика кількість підходів науковців та практиків до визначення таких понять як: «економічна безпека», «фінансова безпека», а також суміжних з ними категорій.

Обґрунтоване тлумачення термінів та визначень, що розкривають сутність фінансової безпеки суб'єктів господарювання як передумови ефективною діяльності у сфері її забезпечення, прогнозування, попередження та протидії загрозам та небезпекам, знаходяться на етапі становлення.

Аналіз наукових публікацій свідчить про різноманітність наукових підходів, концепцій та основоположних теорій стосовно визначення сутності поняття «фінансова безпека», її забезпечення і управління. В останні роки на базі усвідомлення цілої низки критеріїв, чинників і загроз фінансовій безпеці суб'єктів

господарювання відбувається процес систематизації та концептуалізації цього поняття як наукової категорії. Його аналізу приділили увагу такі вчені: Ареф'єва О. В., Барановський О. І., Бланк І. О., Геєць В.М., Горячева К. С., Козаченко Г.В., Кузенко Т. Б., Мартюшева Л.С., Судакова О. І. та інші. Існуюче різноманіття трактувань фінансової безпеки у сфері бізнесу суб'єктів господарювання виступає свідченням: по-перше, вагомості та складності досліджуваної проблеми; по-друге, незавершеності процесу формування теоретико-методологічного підходу опрацювання даного питання.

Бланк І.О. розглядає фінансову безпеку суб'єктів господарювання з позицій «кількісно і якісно детермінованого рівня фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії та створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періоді» [4 с. 24].

Відомий дослідник цієї проблеми науковець О.І. Барановський, автор праці «Фінансова безпека», вважає, що «фінансова безпека – це ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин або рівень забезпеченості суб'єктів господарювання фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб і виконання існуючих зобов'язань, ... забезпеченість підприємств, домашніх господарств, організацій та установ, регіонів, галузей і секторів економіки, держави загалом фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і ведення бізнесу» [1].

Інша група авторів дотримується позицій, що фінансова безпека суб'єктів господарювання є станом «найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, який виражається у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості та рентабельності ведення бізнесу, якості керування та використання основних і оборотних коштів, структури капіталу, норми виплат за цінними

паперами, а також курсової вартості цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського становища та перспектив технологічного і фінансового розвитку суб'єкта господарювання» [22].

Половнєв К.С. надає наступне визначення: «фінансова безпека суб'єкта господарювання – це безперервний процес забезпечення на промисловому підприємстві, яке функціонує в певному зовнішньому середовищі, стабільності його функціонування, фінансової рівноваги та регулярного отримання прибутку, а також можливості виконання поставлених цілей і завдань, здатності до подальшого розвитку бізнесу і вдосконалення на різних стадіях життєвого циклу підприємств і в процесі зміни конкурентних ринкових стратегій» [29 с. 34]. Успішний розвиток бізнесу суб'єктів господарювання безпосередньо залежить від їх фінансової стійкості і «полягає в здатності суб'єкта господарювання самостійно розробляти і реалізовувати фінансові стратегії відповідно до цілей загальної корпоративної стратегії, в умовах невизначеності і конкуренції. Головна умова успішного управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання – це здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і загрозам, запобігання фінансовим збиткам бізнесу або небажаним змінам структури капіталу, щоб примусово ліквідувати суб'єкт господарювання» [29 с. 13].

Матвійчук Л.О. запропонувала розглядати дане поняття як процес досягнення певного стану суб'єкта господарювання, який характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, збалансованістю фінансових інструментів та методів керування ними й забезпеченістю достатнім обсягом фінансових ресурсів, що дозволить суб'єктам господарювання ефективно вести бізнес в поточному і майбутніх періодах [23].

Як динамічну та стабільну систему забезпечення фінансовими ресурсами розглядає фінансову безпеку Демченко І.В. Ним визначено такі основні ознаки фінансової безпеки: «а) наявність достатньої кількості фінансових ресурсів для ведення бізнесу; б) захищеність інтересів суб'єкта господарювання; в)

збалансованість та якість фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання; г) стабільність прояву; д) наявності суб'єкта керування організаційними відділами суб'єкта господарювання; е) динамічна протидія деструктивним факторам внутрішнього і зовнішнього прояву; ж) забезпечення досягнення стратегічних цілей суб'єкта господарювання» [10 с. 37]. Останній підхід дозволяє враховувати зміну стану фінансової безпеки суб'єкта господарювання та перспективи його розвитку, проте не наголошує на достатності й ефективності використання ним фінансових ресурсів.

Фінансова безпека у сучасній науковій літературі розглядається в таких аспектах: як стан ефективного використання ресурсів підприємств; як стан захищеності інтересів суб'єкта господарювання; як процес досягнення певного стану підприємств; як стабільна та динамічна система забезпечення фінансовими ресурсами.

У розрізі основних підходів до формування фінансової безпеки може бути проведена систематизація основних поглядів та тлумачень поняття «фінансова безпека»:

1. *Стратегічний підхід до ведення бізнесу*, який заснований на розгляді стану захищеності фінансових інтересів суб'єкта господарювання від зовнішніх і внутрішніх загроз (Бланк І.О., Геєць В.М., Барановський О.І., Папехін Р.С., Горячева К.С.), згідно якого фінансова безпека суб'єктів господарювання розглядається як здатність розробляти і проводити фінансову стратегію відповідно до цілей ведення бізнесу. Цей підхід є найбільш поширеним. До його основних недоліків, на нашу думку, слід віднести те, що фінансова безпека визначається як статичний стан, який характеризується рівнем, станом системи на певну дату. Проте під впливом екзогенного та ендогенного середовища економічний стан суб'єкта господарювання буде змінюватися, отже його доцільно розглядати в динаміці.

2. *Ресурсно-функціональний підхід*, основою якого є ефективне використання потенціалу або ресурсів та виокремлення його функціональних

складових (Мунтіан В.І., Козенко Т.Б., Прохорова В.В., Сабліна Н.В., Спіфанова О.А., Реверчук Н.Й.). Згідно даного підходу фінансову безпеку визначено як стан найбільш ефективного використання інформаційних ресурсів, рентабельності капіталу, фінансових показників, ліквідності та платоспроможності суб'єкта господарювання, що знаходиться в межах граничних значень успішного ведення бізнесу. Рівень найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування підприємства на теперішній час і в майбутньому і визначають на думку зазначених вчених фінансову безпеку підприємства [4].

3. *Системний підхід*, який ґрунтується на захисті комерційної таємниці суб'єкта господарювання (Ярочкін В.І. [43] та Шаваєв А.Г. [41]), та відповідно до якого проблему фінансової безпеки суб'єктів господарювання запропоновано вирішувати, виходячи з того, що ступінь надійності всієї системи збереження інформації визначається рівнем безпеки найслабкішої ланки.

4. *Ринковий підхід*, основним чинником формування якого виступає наявність конкурентних переваг. Представники цього підходу (Белокуров В. [2], Раздіна Є. [32]) трактують фінансову безпеку суб'єкта господарювання як наявність конкурентних переваг у сфері ведення бізнесу, зумовлених відповідністю матеріального, кадрового, фінансового, техніко-технологічного потенціалів та організаційної структури підприємств його стратегічним цілям і завданням; як комплекс заходів, що сприяють підвищенню фінансової стійкості господарчих суб'єктів за умов ринкової економіки, які захищають комерційні інтереси бізнесу від впливу негативних ринкових процесів. При цьому вважаємо, що залежність рівня фінансової безпеки від наявності конкурентних переваг є дискусійним питанням, оскільки визначення конкурентних переваг суб'єктів господарювання само по собі не може гарантувати йому фінансову безпеку.

5. *Захисний підхід* полягає в тому, що фінансова безпека розглядається як ступінь захищеності потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-

технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта підприємницької діяльності до відтворення [11].

б. *Гармонізаційний підхід* полягає у гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства [19].

Розглянувши існуючі теоретичні підходи до визначення дефініції «фінансова безпека суб'єкта господарювання» пропонуємо власне визначення даного економічного поняття, а саме: фінансова безпека суб'єктів господарювання – це стан захищеності фінансових інтересів ведення бізнесу від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз та небезпек, а також найбільш ефективного використання його ресурсів, виражений у позитивних значеннях фінансових показників діяльності суб'єкта господарювання, що забезпечує його стабільний розвиток на короткострокову та довготермінову перспективу. Для формування дієвої системи забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання необхідно з'ясувати, які чинники впливають на її рівень, як її елементи можуть бути скоординовані у своєму розвитку. Наявність великої кількості аспектів фінансової безпеки суб'єкта господарювання, складність вибору оптимального варіанта її гарантування об'єктивно викликають потребу застосування комплексного підходу до її забезпечення.

Фінансова безпека є системою кількісних та якісних параметрів фінансового стану суб'єкта господарювання, які комплексно відображають рівень фінансової захищеності бізнесу. В даній сутнісній характеристиці фінансової безпеки суб'єкта господарювання необхідно виділити такі складові [4]:

- фінансова безпека як відображення фінансового стану бізнесу, що характеризує відповідно рівень його фінансової захищеності в певний момент часу;
- фінансовий стан як характеристика фінансової безпеки бізнесу, що

відображається певною сукупністю параметрів;

– визначеність та якісний рівень детермінації параметрів системи управління фінансовою безпекою суб'єктів господарювання.

Можна стверджувати, що рівноцінно значимими є як процес формування, так і наступний процес – забезпечення фінансової безпеки бізнесу.

Отже, забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання – це безперервний процес реалізації функцій та підсистем системи управління фінансовою безпекою ведення бізнесу з метою запобігання загрозам і можливим фінансовим збиткам в процесі забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Завданням та головною метою системного підходу є дослідження системи фінансової безпеки з деталізацією за окремими елементами та складовими і встановленням взаємозв'язків між ними.

Безпека системи, якщо розуміти під цим її захищеність як цілісного утворення від руйнівного впливу *середовища*, визначається взаємодією її компонентів. Саме через організацію, тобто конкретну структуру зв'язків і відносин, кожна частина системи взаємодіє з іншими в процесі передачі інформації та регулювання, мета якого і полягає у збереженні як її самої, так і інших частин, і всієї системи в цілому. *Тобто, певні відносини між компонентами системи, яким притаманні ознаки управління, забезпечують безпеку системи.*

Управління на основі застосування системного підходу включає в себе чотири послідовних стадії:

I. Визначається сфера системного підходу, уточнюються область і масштаби діяльності суб'єкта управління, встановлюються інформаційні потреби.

II. Здійснюється системний аналіз.

III. Розробляються альтернативні варіанти вирішення певних проблем.

IV. Обирається оптимальний варіант вирішення кожної задачі (можливо, із залученням незалежної експертизи).

У кожному конкретному випадку системний підхід повинен реалізовуватися у вигляді конкретного методу, найбільш поширеним при цьому є системний аналіз, що дозволяє виявити стійкі тенденції процесу і на їх підставі виробити прогноз на деяку перспективу.

Діяльність щодо забезпечення безпеки може складатися з декількох послідовних етапів:

- виявлення та оцінки зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз об'єктам СС, прогнозування їх просторово-часової динаміки і розробка пропозицій для прийняття рішення;

- запобігання небезпекам;
- їх стримування і нейтралізація;
- припинення дії;
- локалізація небезпек та їх усунення;
- ліквідація небезпек і загроз.

Кожен з цих етапів вимагає зворотного зв'язку, аналізу ефективності вжитих дій. Ресурсно-функціональний підхід також достатньо поширений в управлінні фінансовою безпекою підприємств, оскільки охоплює усі функціональні сфери діяльності бізнесу. Його перевагою є можливість оцінити стан тих ресурсів суб'єктів господарювання, які забезпечують їм здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам [5, с. 189]. На основі розглянутого зроблено висновок, що системний та ресурсно-функціональний підходи за умови їх поєднання, дозволяють виокремити найістотніші проблеми дослідження, оцінити внутрішні та зовнішні фактори, що формують фінансову безпеку та розробити систему показників та інструментарій її оцінювання.

1.2. Методи та критерії оцінювання фінансової безпеки підприємства

Більшість науковців вважають, що оцінка рівня фінансової безпеки підприємства потребує застосування індикаторного методу – використання критичних порогових значень фінансових показників. При цьому під пороговими значеннями фінансових показників розуміються їх гранично допустимі величини, перевищення яких призводить до формування негативних тенденцій у фінансовій системі підприємства, що викликає виникнення та розвиток загроз його фінансовій безпеці, є причиною диспропорцій у господарській діяльності підприємства та призводить до порушення його розвитку загалом.

У табл. 1.1 наведено запропоновану Р. Папехінім [28] систему фінансових показників та їх граничні значення, яка є достатньо повною та враховує найпоширеніші погляди інших дослідників у цій площині. В той же час доцільно відзначити, що наведена в табл. 1.1 структура показників та їх граничних значень не є універсальною, оскільки показники фінансового левериджу, тимчасової структури кредитів, диверсифікації покупців та постачальників значно відрізняються в різних галузях. З огляду на це вважаємо, що при оцінюванні фінансової безпеки підприємств різних галузей доцільно комбінувати різні моделі та підходи до аналізу: СТЕП-аналіз, SWOT и SPACE аналіз, п'ятифакторну модель Альтмана, модель Спрінгейна, модель Фулмера та інші.

Але для оцінки фінансової безпеки у розрізі взаємозв'язку її з фінансовою стійкістю, найбільш доцільно використовувати модель оцінки фінансової безпеки credit-men [45]. Цей метод розроблений у Франції Ж. Депаляном, який довів, що

фінансова ситуація підприємства може характеризуватись 5 показниками:

- 1) коефіцієнт швидкої ліквідності;
- 2) коефіцієнт кредитоспроможності;
- 3) коефіцієнт імобілізації власного капіталу;
- 4) коефіцієнт оборотності запасів;
- 5) коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.

Таблиця 1.1

Індикатори фінансової безпеки підприємства [28]

№	Показники	Порогові значення	Примітка
1	Коефіцієнт покриття	1,0	Значення показника не менше від порогового
2	Коефіцієнт автономії	0,3	Значення показника не менше від порогового
3	Рівень фінансового левериджу	3,0	Значення показника не більше від порогового
4	Коефіцієнт забезпеченості процентів до сплати	3,0	Значення показника не менше від порогового
5	Рентабельність активів	Індекс інфляції	Значення показника не менше порогового
6	Рентабельність власного капіталу	15 %	Значення показника не менше порогового
7	Середньозважена вартість капіталу	Рентабельність інвестицій	Значення показника не менше порогового
8	Показник розвитку компанії (відношення валових інвестицій до амортизаційних відрахувань)	1,0	Значення показника не менше порогового
9	Тимчасова структура капіталу	Кредити, строком до 1 року < 30 %; Кредити, строком більше 1 року < 70 %	Значення показника не менше порогового
10	Показники диверсифікації: - диверсифікація покупців (частка в виручці одного покупця); - диверсифікація постачальників (частка в виручці одного постачальника)	10 %	Значення показника не більше порогового
11	Теми зростання прибутку, реалізації продукції, активів	Темпи росту прибутку > темпи росту реалізації продукції > темпів росту активів	
12	Співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості	Період обороту дебіторської заборгованості > період обороту кредиторської заборгованості	

В моделі оцінювання фінансової безпеки підприємства як складової

економічної безпеки [44] рівень економічної безпеки розглядається як рейтинг підприємства. Останній визначається або як статичний показник ситуації на підприємстві, або як динамічний – з урахуванням прогнозованої зміни одиничних критеріїв у майбутньому. Рейтинг характеризує конкурентоспроможність підприємств по відношенню до інших підприємств галузі, а сила конкурентної – позиції за найкращим показником безпеки в умовах ринку.

Аналіз наукової літератури [19, 33, 29] дозволив встановити, що основними фінансовими інтересами суб'єкта господарювання на сьогодні є: зростання ринкової вартості; максимізація прибутку; забезпечення основним і оборотним капіталом; забезпечення інвестиціями; оптимізація відрахувань підприємств до бюджету.

Зростання ринкової вартості суб'єкта господарювання можливо за рахунок забезпечення зростання ринкової ціни його акцій, покращання іміджу і торгової марки. Максимізація прибутку підприємства як бізнес одиниці вимагає мінімізацію відрахувань до бюджету, оптимізацію дивідендних виплат, розвиток виробництва, стимулювання праці, своєчасне і повне повернення кредитів та зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції (товарів, робіт, послуг).

Забезпечення основним і оборотним капіталом свідчить про ефективне ведення бізнесу; зростання прибутку та підтримання на належному рівні ліквідності.

Найбільш пріоритетним фінансовим інтересом у роботі будь-якого суб'єкта господарювання є прагнення до одержання якомога більшого прибутку. Але на досягнення цієї цілі впливають різні чинники, оскільки сучасні умови функціонування суб'єктів господарювання характеризуються високим ступенем невизначеності, динамічністю, наявністю великого числа загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, дія яких призводить до значних втрат і збитків і, як наслідок, формування кризового стану бізнесу.

Одним із основних засобів забезпечення ефективного функціонування системи фінансової безпеки суб'єкта господарювання є оцінювання впливу цих чинників, що вимагає узгодженого застосування методів дослідження стану зовнішнього

середовища, а також моделювання системи управління фінансовою безпекою [7]. З огляду на це Горячева К.С. розглядає прибуток як головний критерій, на основі якого можна будувати всю систему забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання [7, с. 5 – 6].

Таким чином, фінансові інтереси є орієнтиром розвитку суб'єкта господарювання, які відображають характер його економічних відносин та потребу щодо безпечного та перспективного розвитку в умовах впливу динамічних факторів зовнішнього середовища. Одним з чинників, що перешкоджають реалізації інтересів, виступають загрози. Отже, найважливішою передумовою формування системи фінансової безпеки суб'єктів господарювання є ідентифікація загроз та небезпек з позицій впливу на можливості підтримки фінансової безпеки. Для аналізу загроз і небезпек, які впливають на фінансову стійкість підприємства і можуть призвести до втрати ним фінансової безпеки, потребується впровадження в аналітичну роботу методів прогнозування.

Ілляшенко С.М. в [14] було запропоновано оцінювати фінансову безпеку суб'єкта господарювання на основі аналізу фінансової стійкості, ступінь якої визначається, виходячи з достатності оборотних коштів (власних чи запозичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності. Оціночними показниками при цьому визначено є: $\pm E_c$ – надлишок (+) чи брак (-) власних оборотних коштів (E_c), необхідних для формування запасів і покриття витрат (Z), пов'язаних із господарською діяльністю підприємств; $\pm E_t$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також середньострокових і довгострокових кредитів та позик (K); $\pm E_n$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також довго-, середньо- та короткострокових кредитів і позик (K_t). За результатами оцінки зазначених параметрів вченим було запропоновано відокремлювати такі рівні фінансової безпеки

суб'єкта господарювання:

- абсолютний, за умови: $\pm E_c \geq 0, \pm E_t \geq 0, \pm E_n \geq 0$;
- нормальний, за умови: $\pm E_c \approx 0, \pm E_t \geq 0, \pm E_n \geq 0$;
- нестійкий, за умови: $\pm E_c < 0, \pm E_t < 0, \pm E_n \geq 0$;
- кризовий, за умови: $\pm E_c < 0, \pm E_t < 0, \pm E_n < 0$.

Проте, даний підхід не позбавлений недоліків, оскільки враховує лише платоспроможність суб'єкта господарювання і не враховує ряд аспектів фінансової діяльності (ділова активність і рентабельність), а отже, не може надавати точного уявлення про стан проблеми.

Індикативний підхід, при якому рівень фінансової безпеки підприємств визначається за допомогою так званих індикаторів [25]. Індикатори розглядаються як порогові значення показників, що характеризують діяльність суб'єкта господарювання в різних функціональних областях, що відповідають певному рівню фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Оцінка фінансової безпеки суб'єкта господарювання встановлюється за результатами порівняння (абсолютного або відносного) фактичних показників його діяльності з індикаторами.

Ресурсно-функціональний підхід оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання є дуже широким. Спроба охопити всі функціональні області діяльності суб'єкта господарювання призводить до розмивання поняття фінансової безпеки, а оцінка її рівня за допомогою сукупного критерія фінансової безпеки, «що розраховується на основі думок кваліфікованих експертів з приватним функціональним критерієм фінансової безпеки суб'єкта господарювання» [19], має значний рівень суб'єктивності.

В межах ресурсно-функціонального підходу слід виокремити пропозицію Ільяшенка С., згідно якої передбачено рівень фінансової складової економічної безпеки визначати на основі аналізу його фінансової стійкості, величина якої вираховується виходячи з достатньої кількості оборотних (власних або позичкових) коштів для здійснення виробничо-збутової діяльності [14]. Це вузький підхід до

оцінки рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання: крім оборотних коштів, у фінансовій діяльності суб'єкта господарювання задіяні прибуток, власний капітал, інвестиції та інші складові.

Слід виокремити інтегральний підхід оцінки фінансової безпеки суб'єкта господарювання, який відображає принципи та умови програмно-цільового керування і розвитку. Відповідно до цього підходу оцінка фінансової безпеки суб'єкта господарювання ґрунтується на інтегруванні сукупності показників, що визначають економічну безпеку. При цьому використовується кілька рівнів інтеграції показників і такі методи їх аналізу, як багатовимірний і кластерний аналіз. Недоліком даного підходу слід вважати його складність, оскільки він відрізняється високим ступенем складності аналізу з використанням математичних методів.

Бланк І. А. [4] виокремлює п'ять підходів до аналізу фінансової безпеки суб'єктів господарювання, які базуються на таких методах його проведення: горизонтальному фінансовому аналізу, вертикальному фінансовому аналізу, аналізу фінансових коефіцієнтів, порівняльному фінансовому аналізу, інтегральному фінансовому аналізу. Такий підхід є дуже широким, оскільки в цьому випадку процес забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання ототожнюється фактично з усією його діяльністю.

Широко застосовується також факторний аналіз, особливо за допомогою моделі Дю Понта, яким передбачено можливість використання в ході аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання різноманітних прийомів, методів та моделей аналізу. Це такі відомі комплексні показники, як модель Альтмана, модель Спрингейта, модель Ліса, метод Creditmen, Ж. Депаляна. Але всі ці моделі непридатні для вітчизняних умов ведення бізнесу, оскільки їх розроблено з використанням вибіркового сукупностей підприємств інших країн, а тому враховані параметри істотно відрізняються від наших.

Для отримання повної інформації відносно рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання необхідно застосування сукупності методів, оскільки відокремлено

жоден з них не надає.

Виходячи з результатів аналізу найбільш відомих підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, можна зробити висновок, що всі ці підходи досить складні у використанні. У зв'язку з цим необхідний інший підхід до вибору критерію визначення рівня фінансової безпеки ведення бізнесу в українських реаліях. Враховуючи зазначене, для аналізу стану фінансової безпеки суб'єкта господарювання нами пропонується застосовувати інструментарій системного підходу. Під системою розуміють деяку сукупність елементів довільної множини, їхніх взаємозв'язків, властивостей і взаємовідношень, які взаємодіють як цілісний комплекс і функціонують відповідно до визначених закономірностей, притаманних йому комплексові [30, с. 11].

Системний підхід до аналізу фінансової безпеки підприємств передбачає, що функціонування підприємств варто розглядати як багаторівневу структурну систему. Таким чином, фінансова безпека підприємств, з одного боку, є системою, елементами якої є такі елементи фінансової безпеки підприємства як забезпеченість фінансовими ресурсами, джерел їх формування, а також сукупність елементів зовнішнього середовища, що безпосередньо впливає на фінансову безпеку. Зовнішнє середовище щодо системи фінансової безпеки підприємств суб'єкта господарювання визначається станом розвитку банківського, податкового й інших законодавств; розвитком ринку; кількістю споживачів, конкурентів і контрагентів тощо. Зовнішнє середовище потрібно розглядати як систему, що впливає на рівень фінансової безпеки підприємств з метою виявлення параметрів їхнього взаємовпливу [39, с. 24]. Наявність таких властивостей зумовлена результатом виникнення між елементами синергетичного зв'язку. Під час формування системи як єдиного цілого її складові елементи зазнають якісних змін. Створення системи здійснюється за рахунок перетворення структури взаємозв'язків між складовими, а також завдяки розвитку цих складових елементів.

Як інструментарій системного підходу розглядають системний аналіз, що дає змогу на будь-якому етапі прийняття рішень визначити ланцюги прямих і зворотних

зв'язків у соціально-економічних системах, які відносяться до складних або дуже складних систем [10, с. 36].

Системі фінансової безпеки суб'єкта господарювання характерні такі властивості: наявність каналів інформації між її окремими елементами; багатоваріантністю поведінки системи; керованістю та цілеспрямованістю системи.

1.3. Принципи та методичні підходи до побудови системи управління фінансовою безпекою підприємства

До функціональних цілей системи фінансової безпеки суб'єктів господарювання належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності ведення бізнесу;
- підтримка фінансової стійкості та незалежності суб'єкта господарювання;
- забезпечення високої ліквідності активів;
- підтримка належного рівня ділової активності;
- забезпечення захисту інформаційного поля і комерційної таємниці;
- ефективна організація безпеки капіталу та майна суб'єкта господарювання, а також його комерційних інтересів та ін.

Забезпечення фінансової безпеки підприємства є пріоритетним напрямом у діяльності органу управління підприємством. Основу цієї діяльності становлять заходи, спрямовані на зниження ступеня впливу негативних факторів (загроз) на якість процесів, забезпечення їх нормального функціонування, існування і розвиток економічної, соціальної та інших сфер підприємства, ефективне управління.

Реалізація цілей, що забезпечують фінансову безпеку, розробка і здійснення заходів щодо їх виконання проводиться у відповідності з основними принципами:

- *принцип науково обґрунтованого поєднання спеціальних та загальноуправлінських заходів комплексного забезпечення фінансової безпеки з метою стратегічного розвитку підприємства;*

- *принцип диференційованості* – характер, обсяг, терміни і порядок здійснення заходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства повинні відповідати особливостям кожного підрозділу підприємства (виду діяльності) та передбачати раціональне використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів;

- *принцип необхідності та достатності* – повинна дотримуватися співмірність прийнятих заходів комплексного забезпечення безпеки характеру і ступеню існуючих загроз;

- *принцип прозорості та достовірності інформації* про існуючі загрози і досягнуті рівні безпеки на конкретних процесах;

- *принцип конфіденційності технічних і тактичних прийомів*, використовуваних при комплексному забезпеченні фінансової безпеки підприємства;

- *принцип превентивності* – заходи щодо забезпечення безпеки організовуються насамперед в інтересах попередження загроз, здійснюються завчасно в поєднанні з оперативним нарощуванням їх обсягу та інтенсивності;

- *принцип загальної обов'язковості* – забезпечення безпеки повинно бути обов'язковою функцією всіх структурних підрозділів та підсистем системи управління, обов'язком кожного працівника;

- *принцип правової обумовленості* – забезпечення безпеки має здійснюватися у суворій відповідності з діючими законодавчими і правовими актами України, іншими нормативно-правовими актами;

- *принцип універсальності* – заходи щодо забезпечення безпеки організуються і здійснюються з урахуванням можливості реалізації будь-якого з можливих видів загроз;

- *принцип розмежування функцій* – забезпечення безпеки будується на поділі повноважень між структурними підрозділами, адміністрацією підприємства, організації, установи.

Сукупність дій по формуванню стратегій, управлінню їх реалізацією, що передбачає обґрунтований перехід до розробки альтернативних стратегій, визначає

сутність управління фінансовою безпекою підприємства. Структура та зміст управління фінансовою безпекою підприємства відображено на рис. 1.1.

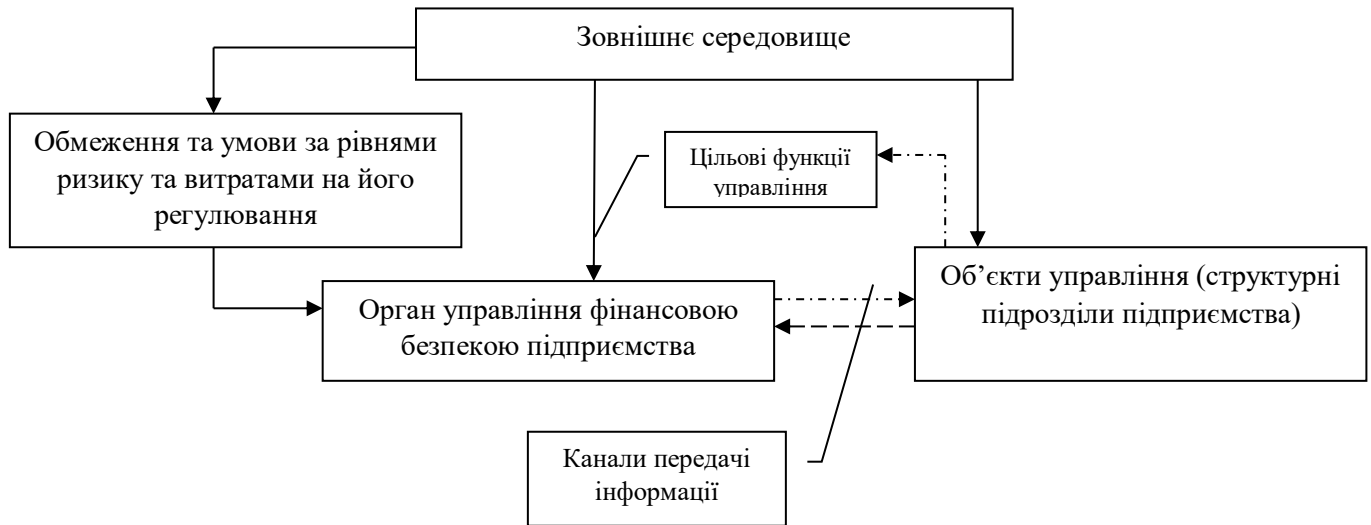

Рис. 1.1. Елементи системи управління фінансовою безпекою підприємства з позицій ситуаційного підходу

Для дослідження процесів управління фінансовою безпекою підприємства важливе значення має характер залежності при підготовці командної інформації від інформації про стан об'єктів управління та зовнішнього середовища, яка в загальному випадку може бути представлена формулою:

$$u_k(t + \tau) = \Phi \left[\sum_{i=1}^n u_{ci}(t) + u_{sc}(t) \right], \quad (1.1)$$

де: u_k – управлінське рішення;

u_c – інформація про стан об'єктів управління;

u_{sc} – інформація про стан факторів зовнішнього середовища;

t_i – момент часу, до якого відноситься інформація про стан об'єктів управління та зовнішнє середовище;

τ – час обробки інформації, яка надходить до органу управління, оцінки обстановки та розробки управлінського рішення;

Φ – функція, яка описує процес обробки, оцінки інформації та розробки управлінського рішення.

З метою управління безпекою потрібно мати інформацію про можливі впливи на розвиток підприємства чинників зовнішнього середовища (ризиків та загроз), а також змін у внутрішній системі підприємства. Для цього використовують різні методи прогнозування. Методи економічного прогнозування прийнято поділяти залежно від рівня об'єктивності прогнозування на суб'єктивні (інтуїтивні) та об'єктивні (формалізовані). *Суб'єктивні* методи ґрунтуються на експертних висновках щодо досліджуваного процесу з певним ступенем імовірності (вважають, що при цьому відбувається протиставлення кількісних і якісних методів, в яких переважає інтуїція). Особливістю складання прогнозів з використанням *експертних методів* є те, що прогноз ґрунтується на інтуїтивно-логічному аналізі проблеми, кількісній оцінці суджень і формалізованій обробці результатів, а також на спостереженнях за минулими тенденціями процесу чи явища, хоча й без істотного врахування основних рушійних факторів. Ці методи вважають особливо обґрунтованими при розробці довготермінових прогнозів (більше 3-х років), що є основою для прийняття стратегічних рішень.

Причинно-наслідкові методи застосовують за умови, що фактори ідентифіковані та їхні вірогідні майбутні значення спрогнозовані, що дає можливість сформулювати ймовірне значення показника за умови реалізації прийнятого сценарію. *Методи екстраполяції трендів* застосовують за слабкої аналітичної основи прогнозу, який не ґрунтується на об'єктивній інформації, для короткотермінових періодів прогнозування (не більше одного року), коли в середовищі відбуваються незначні зміни. *Пояснювальні (експлікативні) методи* передбачають аналіз даних з метою виявлення взаємозв'язків між змінними, частина яких є зовнішніми та неконтрольованими щодо об'єкта. Інструментом прогнозування в цьому випадку є

економіко-математична модель, яка дає можливість імітувати певні ситуації в межах альтернативних сценаріїв. Математичне моделювання має багато спільного з експертними методами, проте, на відміну від них дозволяє виявити та оцінити численні ситуації, які не піддаються оцінюванню експертними методами. *Методи математичного моделювання* найпридатніші для складання середньострокових прогнозів (від 1 до 3 років), хоча за високого рівня нестабільності зовнішнього середовища математична модель не може чітко передбачити вплив глибоких змін і пристосуватися до них [45].

Під прогнозуванням техногенних та екологічних впливів, а в даному дослідженні пропонується також здійснити прогнозування факторів впливу на фінансову безпеку підприємства, розуміють дослідницький процес, який здійснюється з метою отримання імовірнісних суджень про характер та параметри досліджуваних явищ та впливів у майбутньому. Під прогнозною оцінкою розуміють співставлення прогнозованих параметрів з їх науково обґрунтованими прийнятними значеннями.

В загальному випадку прогнозуюча система повинна включати математичні, логічні та евристичні елементи. На вхід системи повинна надходити інформація про прогнозоване явище, процес, об'єкт; на виході системи видаються дані про майбутні параметри явища, процесу (стан об'єкта), тобто прогноз. З огляду на це прогнозуюча система фінансової безпеки може бути представлена блок-схемою (див. рис. 1.2).

Економічна ефективність функціонування системи управління фінансовою безпекою може бути визначена за величиною відношення відвернутого збитку в результаті прийнятих заходів за даними прогнозу до можливого збитку, виражених у вартісних одиницях:

$$EE_n = \frac{\Delta Y}{Y_0},$$

де EE_n – критерій економічної ефективності прогнозу; ΔY – відвернутий

збиток; U_0 – можливий збиток.

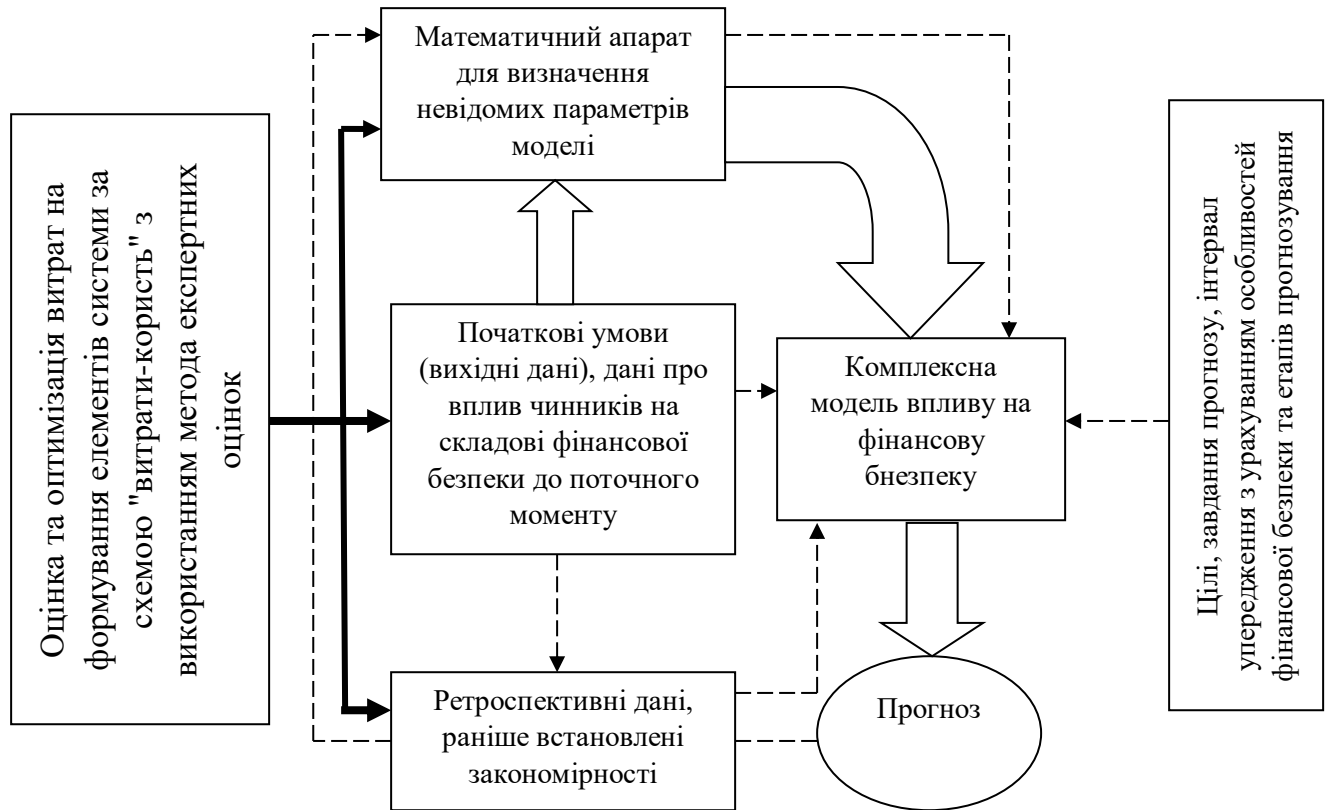

Рис.1.2. Блок-схема прогнозуючої підсистеми системи управління фінансовою безпекою підприємства (адаптовано за даними [46])

Умовні позначення:
 – обчислювальні операції; – аналітичні операції; – оцінка економічної ефективності прогнозу та економічної ефективності прогнозуючої підсистеми.

Як збиток може розглядатися втрата фінансової стійкості, зниження ліквідності та погіршення інших індикаторів фінансової безпеки підприємства.

Як критерій при оцінюванні економічної ефективності прогнозуючої системи використовують відношення сумарного за досліджуваний період відвернутого збитку до витрат на створення та експлуатацію системи управління фінансовою безпекою, виражених у вартісних одиницях [46]:

$$EE_{nc} = \frac{\sum \Delta Y}{B_{cnc} + B_{ekc}},$$

де ΔY – відвернутий збиток за період впровадження системи; B_{cnc} – витрати на створення системи; B_{ekc} – витрати на використання системи за досліджуваний період.

Першим етапом створення системи прогнозування та забезпечення її функціонування є збір та аналіз необхідної вихідної інформації, яка стосується джерел, фактів та параметрів процесів впливу на фінансову безпеку підприємства в ретроспективі та в поточний період часу. Значна частина вихідної інформації може бути отримана в системі моніторингу, діагностики та контролінгу, якщо вони функціонують на підприємстві, що включає спостереження за джерелами загроз і небезпек. Також до вихідної інформації відносять наукові положення та закономірності протікання процесів, описовий матеріал та нормативні документи в даній предметній області [46]. *На другому етапі* формування системи управління фінансовою безпекою створюються математичні моделі процесу оцінювання впливу на фінансову безпеку як об'єкт управління, а також методичний апарат для визначення невідомих параметрів моделі. Зазначений методичний апарат розробляється з урахуванням даних ретроспективного аналізу модельованого процесу.

Третім етапом створення підсистеми прогнозування загроз і небезпек в системі управління фінансою безпекою є проведення необхідних розрахунків та візуалізація результатів. Результати розрахунків повинні бути представлені у вигляді, зручному для оцінки впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на рівень фінансової безпеки підприємства. *Заключним етапом* є оцінка адекватності прогнозної моделі реальним процесам та достовірності одержаної прогнозної інформації з використанням імовірнісного підходу, методу максимуму правдоподібності, методу найменших квадратів, методу мінімуму максимального відхилення параметрів детермінованої частини моделі від експериментальних значень та ін.

Висновки до розділу 1

В першому розділі магістерської роботи було досліджено теоретичні засади управління фінансовою безпекою підприємства, зокрема систематизовано наукові погляди на сутність фінансової безпеки, розглянуто методи та критерії її оцінювання згідно підходів різних вчених, досліджено особливості побудови системи фінансової безпеки підприємства з наукових позицій. Це дозволило зробити наступні висновки:

1. Теорія управління фінансовою безпекою підприємств знаходиться у стадії формування. Це пояснюється тим, що до недавнього часу ця проблема не стояла перед українськими підприємствами, які функціонували в умовах планово-адміністративної системи господарювання. Протягом останніх років сформовано множину критеріїв, систематизовано чинники та загрози фінансовій безпеці суб'єктів господарювання, що стало свідченням процесу систематизації та концептуалізації наукової думки у даній предметній області.

2. Проаналізовано основні підходи до визначення сутності поняття «фінансова безпека», зокрема: стратегічний, ресурсно-функціональний, системний, ринковий, захисний, гармонізаційний. Це дозволило сформулювати власне визначення цієї категорії.

3. Встановлено, що фінансову безпеку доцільно розглядати з позицій системного підходу, що дозволить організувати діяльність щодо забезпечення безпеки на досліджуваному підприємстві з урахуванням галузевої специфіки, впливу множини чинників зовнішнього середовища та реалізувати поставлені цілі.

4. Проаналізовано методи та критерії оцінювання фінансової безпеки підприємства з урахуванням фінансових інтересів суб'єкта господарювання. Фінансові інтереси визначено як орієнтири розвитку суб'єкта господарювання, які відображають характер його економічних відносин та потребу щодо безпечного та перспективного розвитку в умовах впливу динамічних факторів зовнішнього

середовища.

5. Обґрунтовано, що для побудови ефективної системи управління фінансовою безпекою підприємства потрібно дотримуватися ряду принципів, що сприятиме досягненню встановлених цілей, дотриманню ефективності усіх процесів на підприємстві та реалізації його фінансових інтересів в короткостроковій та довгостроковій перспективі.

6. Визначено елементний склад системи управління фінансовою безпекою підприємства та взаємозв'язки між ними. Розглянуто модель прогнозуючої підсистеми в системі управління фінансовою безпекою підприємства, яку адаптовано до предметної області дослідження.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ІМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ТОВ «ДАЙРЕКС»

2.1 Загальна характеристика та оцінка майнового стану ТОВ «ДАЙРЕКС»

ТОВ «ДАЙРЕКС» - українська компанія, яка проектує та виробляє обладнання для для хімічної, будівельної та харчової промисловості, яку було створено у 2002 році. З 2005-го року ТОВ «ДАЙРЕКС» співпрацює з партнерами у СНД. Становленню компанії сприяв бурхливий розвиток промисловості та будівництва, коли виник дефіцит якісного обладнання і технологій. Наявність команди фахових конструкторів, технологів, технічних фахівців та виробничої бази дала можливість створювати обладнання, що відповідає найвищим стандартам надійності та якості. Напрямок розробок продиктований розвитком ринку:

- виробництво будівельних матеріалів: технологічні лінії сухих будівельних сумішей, крейди, гіпсу, вапняку;
- збагачення кварцового піску;
- фасування цементу;
- сепарація сухих пилоподібних матеріалів;
- пилеочищення та фільтрація;
- хімічна промисловість: обладнання для диспергування та фасування лакофарбових матеріалів;
- комунальне господарство: механічні системи очищення стічних вод.

Компанія «ДАЙРЕКС» пропонує на світовий ринок промисловості та будівельних матеріалів:

- машини, обладнання та пристрої для виробництва сухих будівельних сумішей;
- окремі технологічні модулі для виробництва сировини.

Такий підхід забезпечує ефективне виробництво та випуск конкурентоспроможної продукції на територіальний ринок різних груп споживачів. Основним видом діяльності ТОВ «ДАЙРЕКС» є:

28.29. Виробництво інших машин і устаткування загального призначення.

Додатковими видами діяльності ТОВ «ДАЙРЕКС» є: 25.11. Виробництво будівельних металевих конструкцій і частин конструкцій; 33.12. Ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення; 33.20. Встановлення та монтаж машин і устаткування; 41.20. Будівництво житлових і нежитлових будівель; 72.19. Дослідження й експериментальні розробки у сфері інших природничих і технічних наук; 71.12. Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування у цих сферах.

Юридична адреса підприємства: ул. Віскозна, 8-б, оф. 203, Київ, Україна.

Для здійснення господарської діяльності кожне підприємство повинно мати певне майно, яке належить йому на правах власності чи володіння. Усе майно, яке належить підприємству і відображено в його балансі, становить його активи.

В процесі функціонування підприємства величина активів і їх структура постійно змінюються. Якісні зміни в структурі майна підприємства та джерел цього майна можна охарактеризувати за допомогою вертикального і горизонтального аналізу звітності з використанням комплексу відповідних показників.

Вертикальний аналіз показує структуру майна підприємства та джерел цього майна. Як правило, показники структури розраховуються у відсотках до валюти балансу. Відносні показники певною мірою пом'якшують негативний вплив інфляційних процесів, які суттєво ускладнюють зіставлення абсолютних показників в динаміці.

Горизонтальний аналіз звітності потребує побудови однієї чи кількох аналітичних таблиць, в яких абсолютні показники доповнюються відносними показниками динаміки – темпами або коефіцієнтами зростання. На практиці вертикальний і горизонтальний аналіз досить часто поєднують, будуючи такі

аналітичні таблиці, які характеризують як структуру майна підприємства та його джерел, так і динаміку окремих показників. Результати горизонтального аналізу балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Горизонтальний аналіз балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» (динаміка показників у періоді 2018 - 2020 рр.)

Показники	Значення, тис.грн.			Абсолютне відхилення, тис. грн.	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019
1	2	3	4	5	6
АКТИВ					
I. Необоротні активи					
основні засоби	94,6	60,2	42,8	-34,4	-17,4
первісна вартість	252,4	255,3	266,9	2,9	11,6
знос	-157,8	-195,1	-224,1	-37,3	-29,0
Усього за розділом I	94,6	60,2	42,8	-34,4	-17,4
II. Оборотні активи					
Запаси	956,3	335,4	691,6	-620,9	356,2
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	38,1	403,9	24	365,8	-379,9
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	51,7	0,1	232,6	-51,6	232,5
Інша поточна дебіторська заборгованість	632,7	454,9	619,5	-177,8	164,6
Гроші та їх еквіваленти	250	5	475,2	-245	470,2
Витрати майбутніх періодів	3,5	0	5,9	-3,5	5,9
Інші оборотні активи	149,5	82,6	-	-66,9	-82,6
Усього за розділом II	2081,8	1281,9	2048,8	-799,9	766,9
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття					
Баланс	2176,4	1342,1	2091,6	-834,3	749,5

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6
ПАСИВ					
I. Власний капітал					
Зареєстрований (пайовий) капітал	11,8	11,8	11,8	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	246,4	720,8	578,1	474,4	-142,7
Усього за розділом I	258,2	732,6	589,9	474,4	-142,7
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення					
Усього за розділом II	0	0	0	0	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення					
Поточна кредиторська заборгованість за:					
товари, роботи, послуги	1890,5	474,9	1461,3	-1415,6	986,4
розрахунки з бюджетом	26,2	76,5	38,7	50,3	-37,8
розрахунками з оплати праці		56,4		56,4	-56,4
Інші поточні зобов'язання	1,5	1,7	1690,0	0,2	1688,3
Усього за розділом III	1918,2	609,5	1501,7	-1308,7	892,2
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття					
Баланс	2176,4	1342,1	2091,6	-834,3	749,5

За результатами аналізу даних табл.2.1 можна зробити висновок, що на підприємстві ТОВ "ДАЙРЕКС", необоротні активи у 2020 році порівняно з попереднім 2019 роком зменшились на 17,4 тис. грн. в порівнянні з попереднім періодом. Це стало наслідком введення в експлуатацію нових основних засобів, хоча в недостатній кількості, про що свідчить високий рівень зносу. На підприємстві ТОВ «ДАЙРЕКС» оборотні активи у 2020 році порівняно з попереднім 2019 роком істотно збільшилися (на 766, 9 тис. грн.) на тлі їх зменшення на 799,9 тис. грн. у попередньому році. Це відбулося, в першу чергу, завдяки зростанню на 470,2 тис. грн. грошових коштів та їх еквівалентів, в другу чергу – завдяки зростанню на 356,2 тис. грн. запасів, в третю чергу – дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом та іншої поточної дебіторської заборгованості відповідно на 232,5 та 164,6 тис. грн.

Власний капітал ТОВ «Дайрекс» у 2020 р. порівняно з 2019 роком зменшився на 578,1 тис.грн., що стало наслідком зменшення суми нерозподіленого прибутку на 142,7 тис. грн. Поточні зобов'язання у 2020 році порівняно з 2019 роком збільшилася на 986,4 тис. грн., в той час як у 2019 році в порівнянні з 2018 роком вони зменшилися на 1415,6 тис. грн. завдяки збільшенню інших поточних зобов'язань. Наступним етапом оцінювання майнового стану передбачається проведення вертикального аналізу балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» (табл.2.2, рис. 2.1-2.3).

Таблиця 2.2

Вертикальний аналіз балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» (динаміка показників у періоді 2018 - 2020 рр.)

Показники	2018		2019		2020		Відхилення за структурою, п.п.	
	тис. грн.	частка, %	тис. грн.	частка, %	тис. грн.	частка, %	2019/	2020/
							2018	2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Необоротні активи								
Основні засоби	94,6	4,3	60,2	4,5	42,8	2,0	0,2	-2,5
первісна вартість	252,4	11,6	255,3	19,0	266,9	12,0	7,4	-7
знос	-157,8	-7,3	-195,1	-14,5	-224,1	-10,0	-7,3	4,5
Інші необоротні активи	-		-		-	-		
Усього за розділом I	94,6	4,2	60,2	4,4	42,8	2,0	0,2	-2,5
II. Оборотні активи								
Запаси	956,3	43,9	335,4	25,0	691,6	33,1	-18,9	8,1
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	38,1	1,8	403,9	30,1	24,0	1,2	28,3	-28,9
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	51,7	2,4	0,1	0,0	232,6	11,1	-2,4	11,1

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Інша поточна дебіторська заборгованість	632,7	29,1	454,9	33,9	619,5	29,6	4,8	-4,3
Гроші та їх еквіваленти	250,0	11,5	5,0	0,4	475,2	22,7	-11,1	22,3
Витрати майбутніх періодів	3,5	0,2	0,0	0,0	5,9	0,3	-0,2	0,3
Інші оборотні активи	149,5	6,9	82,6	6,2	-	0	-0,7	-6,2
Усього за розділом II	2081,8	95,7	1281,9	95,5	2048,8	98	-0,2	2,5
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття								
Баланс	2176,4	100,0	1342,1	100,0	2091,6	100		
I. Власний капітал								
Зареєстрований (пайовий) капітал	11,8	0,5	11,8	0,9	11,8	0,6	0,3	-0,3
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	246,4	11,3	720,8	53,7	578,1	27,6	42,4	-26,1
Усього за розділом I	258,2	11,9	732,6	54,6	589,9	28,2	42,7	-26,4
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення								
Усього за розділом II	0,0		0,0	0,0		0,0	0,0	0,0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення								
Поточна кредиторська заборгованість за:								
товари, роботи, послуги	1890,5	86,9	474,9	35,4	1461,3	69,9	-51,5	34,5
розрахунки з бюджетом	26,2	1,2	76,5	5,7	38,7	1,8	4,5	-3,9
розрахунками з оплати праці		0,0	56,4	4,2	0,0	0,0	4,2	-4,2
Інші поточні зобов'язання	1,5	0,1	1,7	0,1	1,7	0,1	0,1	0,0
Усього за розділом III	1918,2	88,1	609,5	45,4	1501,7	71,8	-42,7	26,4
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття								
Баланс	2176,4	100,0	1342,1	100,0	2091,6	100,0	-	-

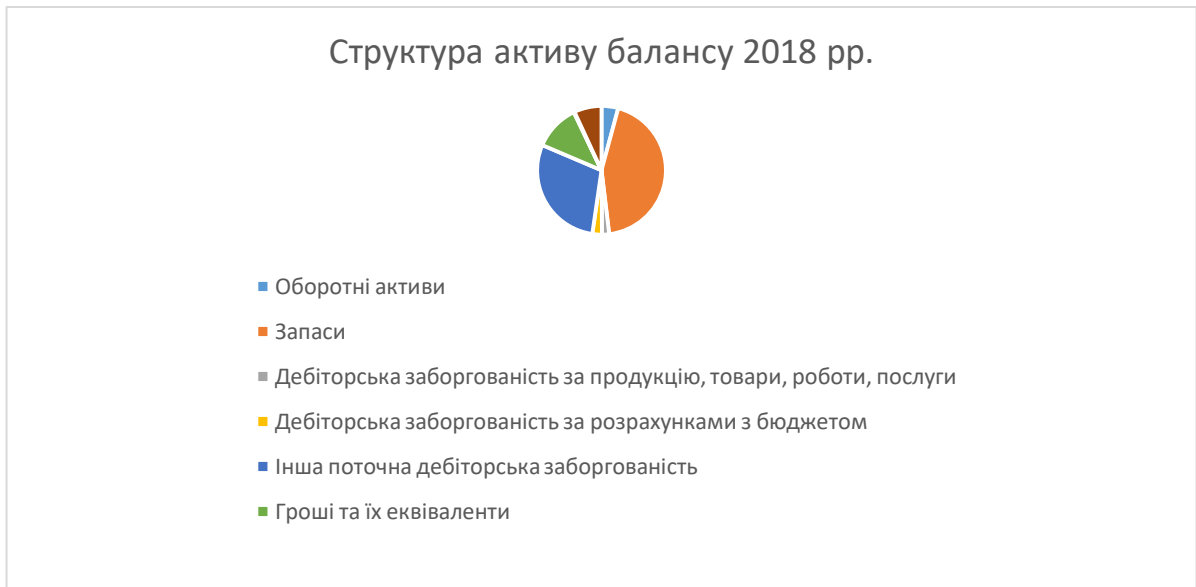

Рис. 2.1. Структура активу балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» у 2018 році

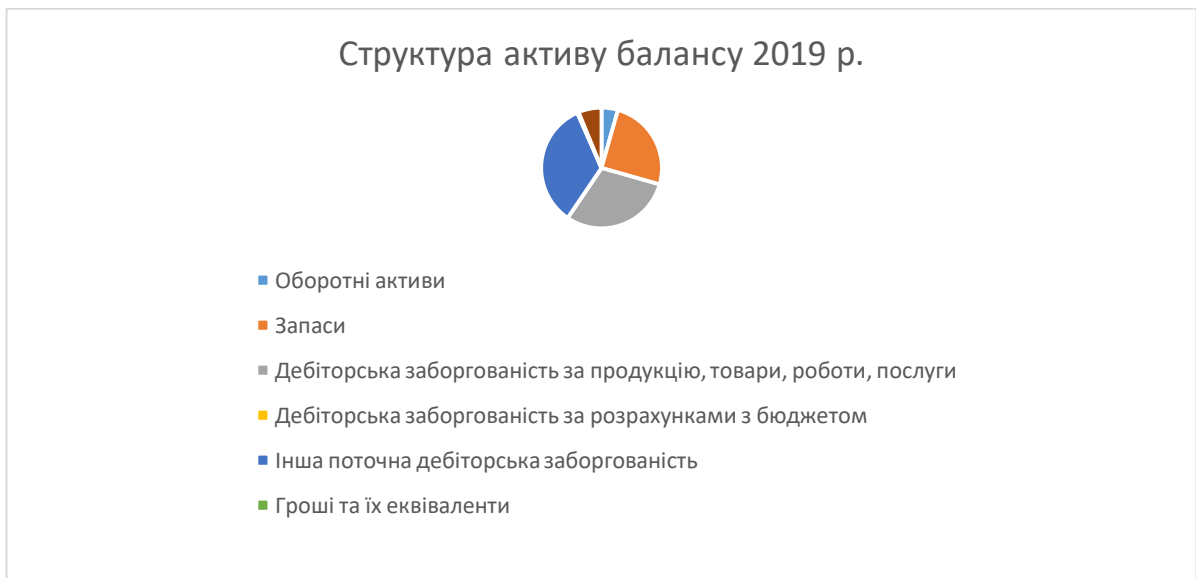

Рис. 2.2. Структура активу балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» у 2019 році

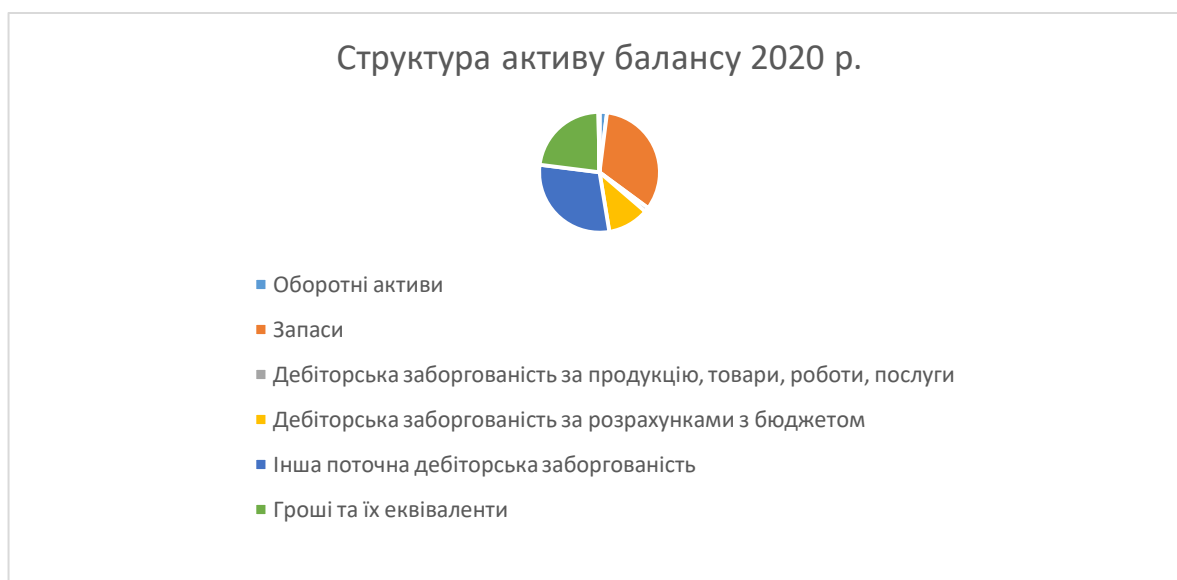

Рис. 2.3. Структура активу балансу ТОВ «ДАЙРЕКС» у 2020 році

Як видно з даних табл.2.2 найбільші зміни в структурі необоротних активів спричинені змінами первісної вартості основних засобів, що стало наслідком відносного скорочення нових основних засобів. Слід відзначити, що найбільшу частку у оборотних активах у 2020 році склали інші поточна дебіторська заборгованість (29,6 %), потім - грошові кошти та їх еквіваленти (22,7 %), на третьому місці – розрахунки з бюджетом (11,1 %). Слід відзначити, що значне зростання дебіторської заборгованості підвищує ризик її можливого неповернення, що негативно може вплинути на фінансову стійкість, а отже і рівень фінансової безпеки ТОВ «ДАЙРЕКС».

В пасивах підприємства у 2020 р. найбільшу частку склали поточна кредиторська заборгованість за товари (роботи, послуги) – 69,9 тис. грн., на другому місці – нерозподілений прибуток (27,6 %). Також тенденція спостерігалася і в попередньому роках (2018 році), коли в структурі переважала поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, яка відповідно складала 86,9 % . Виключенням став 2019 році, який відзначився переважанням в структурі підприємства нерозподіленого прибутку.

2.2. Аналіз фінансових результатів, рентабельності та оцінка фінансового стану підприємства ТОВ «ДАЙРЕКС»

Фінансовий результат діяльності підприємства є результатом співставлення доходів і витрат: за умови перевищення доходів над витратами підприємство одержує прибуток, у разі перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати, підприємство одержує збиток. Основна діяльність підприємства – це операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є визначальною метою створення підприємства та забезпечують основну частку його доходу. Для виробничого підприємства такими операціями є придбання сировини і матеріалів, виготовлення продукції та її реалізація.

Основними джерелами інформації для аналізу фінансових результатів є оперативні дані бухгалтерського обліку та дані фінансової звітності ф. № 1 "Баланс", ф. № 2 "Звіт про фінансові результати", ф. № 3 "Звіт про рух грошових коштів", ф. № 4 "Звіт про власний капітал", ф. № 5 "Примітки до річної фінансової звітності", дані статистичної звітності "Звіт про випуск, реалізацію та обіг цінних паперів", дані внутрішньої управлінської звітності.

Прибуток є результатом різноспрямованого руху грошових потоків, що характеризуються доходами і витратами підприємства, які виступають як фактори (чинники) по відношенню до прибутку. Оскільки в узагальнюючому вигляді прибуток може розглядатися як різниця між доходами та витратами підприємства, що виникають в результатів його діяльності за певний проміжок часу, то, досліджуючи прибуток, необхідно постійно досліджувати і фактори його формування, основними з яких є доходи та витрати.

Фінансові результати діяльності ТОВ «ДАЙРЕКС» в динаміці за 2018-2020 рр. наведено в табл. 2.3.

Аналіз даних табл. 2.3 показує, що показник чистого доходу від реалізації

продукції у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зменшився на 43,7 тис. грн., хоча в попередні роки спостерігалось збільшення цього показника і свідчило про позитивну тенденцію. Також відбулося зменшення собівартості реалізованої продукції на 56,8 тис. грн внаслідок скорочення обсягів її випуску та реалізації в останньому звітному році. Зазначене стало наслідком негативної дії чинників зовнішнього середовища, економічної ситуації в країні, зниження рівня попиту на товари і послуги підприємства на тлі скорочення платоспроможності контрагентів. Наслідком цього стала збитковість підприємства у 2020 році, що вплинуло на зниження рівня його фінансової безпеки.

Таблиця 2.3

Динаміка фінансових результатів ТОВ «ДАЙРЕКС» (в динаміці за 2018 - 2020 рр.)

ПОКАЗНИК	Значення, тис.грн.			Відхилення			
				абсолютне, тис.грн.		відносне, %	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019	2019/ 2018	2020/ 2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2247,9	2936,5	1653,5	688,6	-1283,0	30,6	-43,7
Інші операційні доходи	0,3	-	-	- 0,3	-	-	-
Інші доходи	-	-	-	-	-	-	-
Разом доходи	2248,2	2936,5	1653,5	688,3	-1283,0	30,6	-43,7
Собівартість реалізованої продукції(товарів, робіт, послуг)	988,3	1320,9	570,7	332,6	-750,2	33,7	-56,8
Інші операційні витрати	1005,9	1109,9	1135,3	104	25,4	10,3	2,3
Інші витрати	25,8	31,3	90,2	5,5	58,9	21,3	188,2
Разом витрати	2020	2462,1	1796,2	442,1	-665,9	21,9	-27,0
Фінансовий результат до оподаткування:							
прибуток (збиток)	228,2	474,4	-142,7	246,2	-617,1	107,9	-130,1
Податок на прибуток	-	-	-	-	-	-	-
Чистий прибуток(збиток)	228,2	474,4	-142,7	246,2	-617,1	107,9	-130,1

В аналізі формування прибутку важливе місце належить виявленню основних факторів (чинників), які мали суттєвий вплив на збільшення чи зменшення прибутку підприємства. Усі фактори впливу на прибуток можуть бути поділені на зовнішні і внутрішні. *До числа зовнішніх факторів* можна віднести: інфляційні процеси; законодавство, зокрема податкове; науково-технічний прогрес в конкретній сфері діяльності; соціальний розвиток регіону. *До числа внутрішніх факторів* можна віднести: а) безпосередні внутрішні фактори: обсяги виробництва і продажу продукції; собівартість продукції; ціна продукції; асортимент продукції та інші; б) опосередковані внутрішні фактори: післяпродажний сервіс; маркетингова діяльність, в т.ч. – рекламна; стан зношення основних фондів; співвідношення між власним і запозиченим капіталом та інші.

Аналіз фінансових результатів та рентабельності в умовах застосування сучасних інформаційних технологій ґрунтується на визначенні основних елементів процесу дослідження доходів, витрат та прибутку з метою формування взаємопов'язаних етапів виконання відповідних аналітичних процедур і розробки логічно обґрунтованих алгоритмів розрахунку аналітичних показників, які дають можливість узагальнювати та приймати рішення щодо подальшого розвитку підприємства.

Аналіз даних табл. 2.4 дозволяє зробити висновки про ті фактори, які впливали на зміни фінансових результатів ТОВ «ДАЙРЕКС» у 2019-2020 рр. Так, до чинників позитивного впливу слід віднести: у 2018 та 2019 рр. – зміну чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), у 2018 році – також зростання інших доходів та інших витрат. Негативно вплинули на зміну чистих фінансових результатів – зміна усіх складових витрат. У 2020 році підприємство виявилось збитковим через переважання всіх витрат над доходами, які було отримано у 2020 році.

Таблиця 2.4

Факторний аналіз фінансових результатів ТОВ «ДАЙРЕКС» (в динаміці показників в періоді з 2018 - 2020 рр.)

ПОКАЗНИК	Значення, тис.грн			Відхилення			
				абсолютне, тис.грн.		Вплив чинника на зміну чистого фінансового результату («+» позитивний, «-» негативний)	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019	2019/2018	2020/2019
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2247,9	2936,5	1653,5	688,6	-1283,0	+688,6	-1283,0
Інші операційні доходи	0,3	-	-	-0,3	-	-0,3	-
Інші доходи	-	-	-	-	-	-	-
Разом доходи	2248,2	2936,5	1653,5	688,3	-1283,0	+688,3	-1283,0
Собівартість реалізованої продукції(товарів, робіт, послуг)	988,3	1320,9	570,7	332,6	-750,2	-332,6	+750,2
Інші операційні витрати	1005,9	1109,9	1135,3	104	25,4	-104	-25,4
Інші витрати	25,8	31,3	90,2	5,5	58,9	-5,5	-58,9
Разом витрати	2020,0	2462,1	1796,2	442,1	-665,9	-442,1	+665,9
Валовий прибуток	1259,6	1615,6	1082,8	356,0	-532,8	+356,0	-532,8
Фінансовий результат до оподаткування:							
прибуток (збиток)	228,2	474,4	-142,7	246,2	-331,7	+246,2	-617,1
Податок на прибуток	-	-	0	-	0	-	-
Чистий прибуток(збиток)	228,2	474,4	-142,7	246,2	-331,7	+246,2	-617,1

У 2020 році чинниками позитивного впливу стали:

- скорочення собівартості реалізованої продукції на 750,2 тис. грн.;
- всі інші чинники негативно вплинули на фінансові результати 2020 року.

У 2019 році до чинників позитивної дії на рівень фінансових результатів слід віднести: зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 688,6 тис. грн.; інші чинники мали також негативний вплив.

В процесі виконання дипломної роботи проводився аналіз складу та

структури витрат ТОВ «ДАЙРЕКС» в динаміці за 2018-2020 рр, що наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Аналізування складу та структури витрат ТОВ «ДАЙРЕКС» за період з 2018 по 2020 рр.

Показник	Роки						Відхилення	
	2018		2019		2020		абсолютне тис.грн. 2019/2017	за структурою, п.п. 2019/2017
	тис.грн.	частка, %	тис.грн.	частка, %	тис.грн.	частка, %		
Собівартість РП (ТРП)*	988,3	48,9	1320,9	53,6	570,7	31,8	863,4	-17,1
Інші операційні витрати	1005,9	49,8	1109,9	45,1	1135,3	63,2	478,6	13,4
Інші витрати	25,8	1,3	31,3	1,3	90,2	5,0	-9,7	3,7
Разом	2020,0	100,0	2462,1	100,0	1796,2	100	653,2	0

* РП (ТРП) – реалізована продукція (товари, роботи, послуги)

З даних табл.2.5 видно, що найбільшу частку в структурі витрат протягом періоду дослідження склали інші операційні витрати – у 2018, 2019 та 2020 рр. відповідно, % - 49,8, 45,1 та 63,2, собівартість РП(ТРП) найбільше значення мала у 2019 році як за абсолютною величиною, так і за показником частки 53,6% від загальної суми витрат.

Аналіз ефективності формування витрат від операційної (виробничої діяльності) ТОВ «ДАЙРЕКС» у період з 2018 по 2020 рр., які розраховано за даними табл. 2.4 та 2.5, наведено в табл. 2.6. При цьому використано показники, які розраховувалися за формулами:

$$\text{Кпокр. витр.} = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}} \quad (2.1)$$

$$\text{Кокупн. витр.} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Чистий дохід}} \quad (2.2)$$

Слід відзначити, що коефіцієнт покриття виробничих витрат показує, на яку величину 1 грн. чистого доходу покриває виробничі витрати (позитивним є збільшення даного показника). Коефіцієнт окупності виробничих витрат показує величину виробничих витрат, яка здійснюється для отримання 1,0 грн. чистого доходу (позитивним є зменшення даного показника).

Таблиця 2.6

**Оцінка ефективності операційної (виробничої) діяльності ТОВ "ДАЙРЕКС"
за період з 2018 по 2020 рр.**

Показники	Напрямок позитивної зміни показника	Рік			Абсолютне відхилення	
		2018	2019	2020	2018/2017	2019/2018
1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнт покриття виробничих витрат	↑	2,23	2,65	1,45	+0,42	-1,2
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	↓	0,44	0,38	0,68	-0,06	+0,30

Для характеристики діяльності досліджуваного підприємства пропонується використати різноманітні показники рентабельності, які дозволяють оцінити ефективність діяльності підприємства в динаміці. В табл. 2.7 наведено динаміку витратних показників рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС», в табл. 2.8 – ресурсних показників досліджуваного підприємства в період з 2018 по 2020 рр., а в табл. 2.9 – доходних показників рентабельності підприємства.

Рентабельність є об'єктивним відображенням ефективності роботи менеджменту підприємства. Цей показник вказує на успішність організації, її фінансові можливості та окупність. На підставі даних про рентабельність як підприємства в цілому, так і окремих його елементів керівництво приймає рішення

щодо подальшого розвитку бізнесу та доцільності вкладення коштів.

Таблиця 2.7

Динаміка витратних показників рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС» (період з 2018 по 2020 рр.)

Показник	Формула	Роки			Відхилення	
		2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Рентабельність продажу	Чистий прибуток / Виручка від реалізації	0,1	0,16	-0,1	0,06	-0,26
Рентабельність П(ТРП)	Валовий прибуток від реалізації / Собівартість реалізованої продукції	1,27	1,22	1,89	-0,05	+0,67
Рентабельність операційної діяльності	Фінансовий результат від операційної діяльності / Операційні витрати	0,13	0,20	-0,03	+0,07	-0,23

Суб'єкти господарювання розглядають такі види рентабельності: (1) рентабельність активів, яка визначається як дохідність підприємства відповідно до здійснених вкладень та показує який прибуток отримало підприємство на кожен вкладену гривню; (2) рентабельність капіталу - показує ефективність інвестиційної політики підприємства та характеризує здатність отримувати вигоду шляхом вкладення внутрішніх коштів; (3) рентабельність позикового капіталу, де прибуток обчислюється з урахуванням отриманих коштів; (4) рентабельність продажів - визначається співвідношенням отриманого прибутку до обсягу реалізації. При цьому прибуток може бути валовий, чистий або операційний. Для визначення необхідного показника за основу беруться відповідні дані; (5) рентабельність продукції характеризує ефективність витрат, необхідних для виробництва товарів. Розрахунок здійснюється на підставі співвідношення прибутку до собівартості; (6) рентабельність основної діяльності підприємства - досить ємне поняття. Розрахунок показників залежить від індивідуальних чинників та особливостей організації.

Таблиця 2.8

Динаміка ресурсних показників рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС» (період з 2018 по 2020 рр.)

Показник	Формула	Роки			Відхилення	
		2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	$R_{\text{акт.ч.п.}} = \text{Чистий прибуток} / \text{Активи} (\uparrow)$	0,1	0,35	-0,07	0,25	-0,42
Рентабельність власного капіталу	$R_{\text{в.к.}} = \text{Чистий прибуток} / \text{Власний капітал } \Phi (\uparrow)$	0,88	0,65	-0,24	-0,23	-0,89
Рентабельність залученого капіталу	Прибуток до оподаткування / середньорічна вартість залученого капіталу (\uparrow)	0,12	0,78	-0,10	+0,66	-0,88
Рентабельність перманентного капіталу	Прибуток до оподаткування / середньорічна вартість власного капіталу та довгострокових зобов'язань (\uparrow)	1,58	0,95	0,22	-0,63	-0,73
Рентабельність необоротних активів (фондорентабельність)	Прибуток до оподаткування / середньорічна рентабельність необоротних активів (\uparrow)	0,33	6,13	-2,77	+5,8	-11,7
Рентабельність оборотних активів	Прибуток до оподаткування / середньорічна вартість оборотних активів (\uparrow)	0,14	0,28	-0,09	+0,14	-0,37
Коефіцієнт реінвестування	$K_{\text{реін.}} = \text{Нерозподілений прибуток} / \text{Чистий прибуток} (\uparrow)$	1,08	1,52	-4,1	0,44	-5,62
Період окупності власного капіталу	$T_{\text{ок.вл.кап.}} = \text{Власний капітал} / \text{Чистий прибуток} (\downarrow)$	1,13	1,54	-4,1	0,41	-5,64

Першим і основним з поміж витратних показників є рентабельність товарообороту (продажів), яка визначається шляхом ділення прибутків

підприємства на товарооборот. Цей показник використовується для оцінки результатів господарської діяльності підприємств. Він показує розмір прибутку на одиницю товарообороту або частку прибутку. За результатами аналізу цього показника можна зробити висновок, що до 2020 року він збільшувався, а у 2020 році набуває від'ємного значення через отриманий збиток. Аналогічною є тенденція зміни рентабельності операційної діяльності: у 2019 році цей показник перевищує попередній на 0,07, після чого знижується на 0,23. Стосовно показника рентабельності продукції в динаміці він зростає і набуває значень у 2018, 2019 та 2020 рр. відповідно: 1,27, 1,22 та 1,89.

Розглянемо порядок розрахунку деяких показників рентабельності. Рентабельність власного капіталу характеризує ефективність його використання і визначається як частка від ділення чистого прибутку на розмір власного капіталу:

$$P_{BK} = \frac{ЧП}{BK} \times 100\%$$

де ЧП – чистий прибуток підприємства, BK – середньорічна вартість власного капіталу підприємства.

Розрахунок даного коефіцієнта для різних періодів допомагає зрозуміти зміни в прибутковості. Очевидно, що більш високі коефіцієнти кращі, тому що вони демонструють відносне збільшення чистого прибутку, що генерується на ту ж суму капіталу. Тенденція стабільного зростання коефіцієнта рентабельності власного капіталу означає підвищення здатності компанії генерувати прибуток власникам. Проте зниження власного капіталу (яке може бути викликаним, наприклад, викупом акцій) призводить до збільшення коефіцієнта рентабельності власного капіталу. Високий рівень боргу також викликає збільшення показника, адже це означає, що компанія використовує кредитний капітал замість власного як джерело фінансування [45].

Підприємство повинно прагнути до збільшення цього показника, оскільки його вище значення свідчить про підвищення ефективності використання власного

капіталу. Максимізація цього показника – важливе завдання, яке потребує вирішення на кожному підприємстві. Рентабельність власного капіталу у 2018 році наближалася до 0,9, у 2019 році – до 0,7, а у 2020 році мала відємне значення, що пояснюється збитковістю підприємства у даному році.

Рентабельність залученого капіталу показує величину прибутку, яка припадає на одну гривню залученого капіталу, і визначається за такою формулою [113]:

$$P_{ЗК} = \frac{ЧП}{ЗК} \times 100\% ,$$

де ЗК – середньорічна вартість залученого капіталу підприємства.

Єдиний з ресурсних показників рентабельності, який набув у 2020 році позитивного значення – це рентабельність перманентного капіталу, який розраховується наступним чином [46]:

$$РПК = \frac{ЧП}{ВК+ДЗ},$$

де ДЗ - середня величина довгострокових кредитів і позик, отриманих підприємством за певний період.

Довгостроковий кредит практично використовується для формування необоротних активів, сприяє вивільненню власних коштів. Тим самим він як би побічно збільшує власні кошти підприємства. Тому показник рентабельності перманентного капіталу в більш широкому сенсі відображає рентабельність власних коштів підприємства, або, іншими словами, коштів, вкладених у підприємство на тривалий термін. Аналогічно визначається рентабельність позикових коштів, як довгострокових і короткострокових в цілому, так і окремо короткострокових пасивів.

В табл. 2.9 представлено результати розрахунку доходних показників рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС».

Таблиця 2.9

Динаміка доходних показників рентабельності ТОВ «ДАЙРЕКС» (період з 2018 по 2020 рр.)

Показник	Формула	Роки			Відхилення	
		2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Чиста рентабельність продукції (товарів, робіт, послуг)	Чистий прибуток / Чистий дохід (↑)	0,10	0,16	-0,09	+0,06	-0,25
Рентабельність доходу від операційної діяльності	Фінансовий результат від операційної діяльності / Доходи від операційної діяльності (↑)	0,11	0,17	-0,03	+0,06	-0,20

Показники рентабельності доцільно розраховувати як в цілому по підприємству, так і за його структурними підрозділами, окремими напрямками діяльності та видами продукції.

У процесі аналізу рентабельності оцінюється рівень виконання прийнятих параметрів (плану, прогнозу тощо), вивчається динаміка показників, фактори зміни їх рівня, здійснюється порівняльний багатоваріантний аналіз, визначаються резерви зростання рентабельності.

Аналіз фінансового стану ТОВ «ДАЙРЕКС».

Сучасний стан розвитку економіки України характеризується платіжною кризою. Це відображається на діяльності кожного підприємства: порушується своєчасність і повнота погашення зобов'язань щодо оплати праці, розрахунків з постачальниками; погіршуються взаємовідносини з партнерами; скорочуються обсяги капітальних вкладень. За таких умов, щоб уникнути банкрутства та фінансової кризи, виникає потреба оцінити перспективу розвитку підприємства, спрогнозувати його майбутній фінансово-господарський стан та визначити можливі шляхи попередження негативних наслідків. У ринкових умовах кожен

господарюючий суб'єкт повинен мати достовірну інформацію про ліквідність та платоспроможність як підприємства, так і його партнерів.

Під ліквідністю будь-якого активу розуміють його здатність трансформуватися в грошові кошти, а ступінь ліквідності визначається тривалістю періоду часу, протягом якого ця трансформація може бути здійснена. Чим коротший період, тим вища ліквідність даного виду активу. Тобто ліквідність підприємства характеризує механізм перетворення фінансових або матеріальних активів у грошові кошти з метою своєчасного виконання зобов'язань. Розрізняють декілька ступенів ліквідності. Недостатня ліквідність, як правило, означає, що підприємство не може скористатися вигідними комерційними можливостями, які виникають – підприємство немає свободи вибору і це обмежує свободу дій керівництва.

Більш значна нестача ліквідності свідчить про те, що підприємство не може оплатити свої поточні борги та зобов'язання. Це може призвести до інтенсивного продажу довгострокових вкладень та активів, а в найгіршому випадку – до неплатоспроможності та банкрутства.

Для власників підприємства недостатня ліквідність може означати зменшення прибутковості, втрату контролю та часткову або повну втрату вкладень капіталу. У випадку, коли власники несуть необмежену відповідальність, їх збитки можуть навіть перевищити початкові вкладення.

Для кредиторів недостатня ліквідність боржника може свідчити про затримку у сплаті процентів та основної суми боргу. Поточний стан ліквідності підприємства може також вплинути на відносини з покупцями (клієнтами) та постачальниками товарів і послуг. Такі зміни можуть призвести до неспроможності підприємства виконати умови контрактів та стати причиною втрати зв'язків з постачальниками.

Порядок визначення показників ліквідності наведено в табл. 2.10. Аналіз показників ліквідності ТОВ «ДАЙРЕКС» в динаміці з 2018-2020 рр. представлено

в табл. 2.11.

Таблиця 2.10

Порядок визначення показників ліквідності [48]

<i>Показник</i>	<i>Методика визначення</i>
Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття)	визначається відношенням всіх оборотних активів до короткострокових зобов'язань (за оцінками фінансових експертів оптимальне значення цього коефіцієнта в межах 1-2)
Коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності	визначається як відношення високоліквідних поточних активів до поточних зобов'язань (цей коефіцієнт, за оцінками фінансових експертів повинен бути не меншим за 0,5)
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	визначається як відношення грошових коштів та їх еквівалентів до поточних зобов'язань
Чисті оборотні активи (або чистий оборотний капітал, або робочий капітал)	визначається як різниця між наявними оборотними активами та поточними зобов'язаннями

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється за даними балансу та дозволяє визначити спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання. Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта покриття, коефіцієнта швидкої ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності та чистого оборотного капіталу.

Таблиця 2.11

Аналіз показників ліквідності ТОВ "ДАЙРЕКС" за період з 2018 по 2020 рр.

Показник	Рік			Абсолютне відхилення	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	1,09	2,1	1,36	1,01	-0,74
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,59	1,55	0,9	0,96	-0,65
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,13	0,06	0,31	-0,07	0,25
Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	0,38	1,41	0,58	1,03	-0,83
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	163,6	672,4	547,1	508,8	-125,3

Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття) у 2020 році порівняно з 2019 роком зменшився на 0,74, при тому, що у 2019 році порівняно з 2018 роком збільшився на 1,01. Цей показник характеризує загальну ліквідність і показує, якою мірою поточні зобов'язання забезпечуються поточними активами, тобто скільки грошових одиниць поточних активів припадає на одну грошову одиницю поточних зобов'язань. З цього слідує, що позитивним є збільшення даного показника на підприємстві. В зарубіжній практиці вважається нормальним, якщо значення даного показника знаходиться в діапазоні 1,0-2,0. Згідно з розробленими в Україні методиками аналізу фінансового стану:

- значення коефіцієнта покриття в межах 1,0-1,5 свідчить про те, що підприємство своєчасно повертає борги;
- критичне значення коефіцієнта покриття прийнято на рівні 1,0;
- за умови, що значення коефіцієнта покриття є меншим за 1,0, баланс підприємства вважають неліквідним [48].

Як видно з аналізу даних табл. 2.11, ТОВ «ДАЙРЕКС» має нормальне значення коефіцієнта покриття, виходячи з критеріальних його значень як за зарубіжними, так і за вітчизняними нормативами.

Коефіцієнт швидкої ліквідності дозволяє оцінити можливість погашення підприємством поточних зобов'язань у випадку критичного стану та характеризує очікувану платоспроможність підприємства в короткостроковому періоді, тобто періоді, що дорівнює середній тривалості одного обороту дебіторської заборгованості за умови її своєчасного погашення. Оптимальним вважається значення цього коефіцієнта, що дорівнює 1. На підприємствах європейських країн середнє значення $K_{шл}$ визначається на рівні 0,8-0,9, для національних підприємств прийнятним вважається значення, що перевищує 0,7-0,8 [48].

На досліджуваному підприємстві ТОВ «ДАЙРЕКС» значення коефіцієнта швидкої ліквідності у 2020 році набуває значення, що відповідає вимогам як української, так і зарубіжної практики, тобто 0,9.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує платоспроможність підприємства на дату складання балансу, тому висновки щодо майбутньої його платоспроможності на основі аналізу цього показника робити недоцільно. Його трактують наступним чином: надто високе значення коефіцієнта абсолютної ліквідності негативно впливає на рівень рентабельності підприємства, оскільки залучений капітал вкладається в неробочі активи, якими є грошові кошти та їх еквіваленти. В зарубіжній аналітичній практиці оптимальним є значення цього показника, що дорівнює 0,2-0,3; у вітчизняній – нормативи ліквідності не розроблені, однак теоретично достатнім вважається значення коефіцієнта 0,20-0,35. Це означає, що в найкоротший термін підприємство може погасити 20-35 % своїх поточних зобов'язань [48]. Як показує аналіз даних табл. 2.11, коефіцієнт абсолютної ліквідності лише у 2020 році набуває значення, яке відповідає нормативам як зарубіжної, так і української практики управління фінансовим станом підприємства.

Коефіцієнт співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості є характеристикою ефективності менеджменту підприємства у сфері комерційних операцій. Цей показник характеризує врівноваженість грошових потоків у процесі розрахунків з постачальниками і покупцями. На ТОВ «ДАЙРЕКС» коефіцієнт співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості у 2020 році порівняно з 2019 роком зменшився на 0,83, у 2019 році порівняно з 2018 роком збільшився на 1,04. Тобто зміни у 2019 році в порівнянні з попереднім роком були позитивними, у 2020 році ситуація дещо погіршилася.

Платоспроможність означає наявність у підприємства грошових коштів та їхніх еквівалентів, достатніх для розрахунків по кредиторській заборгованості, що потребує негайного погашення. Платоспроможність є одним з основних показників фінансової стабільності підприємства, який характеризує можливість підприємства оперативно розраховуватись за своїми боргами. У вужчому сенсі

платоспроможність характеризується наявністю у підприємства фінансових можливостей погасити кредиторську заборгованість у короткостроковому періоді. Поняття платоспроможності найчастіше замінюють поняттям ліквідності, оскільки від рівня ліквідності підприємства залежить його платоспроможність [49].

Незалежно від стадії життєвого циклу, на якому знаходиться підприємство, фінансовий менеджмент має визначати оптимальний рівень ліквідності, оскільки недостатня ліквідність активів може призвести до неплатоспроможності чи банкрутства, а надмірна – до зниження рентабельності. Для відповідного аналізу прийнято проводити оцінку балансу, групуючи активи за рівнем ліквідності, а пасиви – за терміновістю погашення, аналізувати джерела формування запасів і витрат і надлишок (брак) власних оборотних коштів. При цьому використовуються дані бухгалтерського балансу та звіту про фінансові результати. Таким чином аналізують платоспроможність, як правило, за підсумками роботи підприємства за рік чи півріччя. Власні оборотні кошти – показник, що використовується для розрахунку фінансової стійкості та ліквідності підприємства, який являє собою суму власного капіталу та довгострокових зобов'язань за виключенням необоротних активів або різницю обігових активів та короткострокових зобов'язань.

Динаміку показників платоспроможності ТОВ «ДАЙРЕКС» наведено в табл.

2.12. Аналіз, зроблений за даними ТОВ «ДАЙРЕКС», дозволяє зробити такі висновки:

- власний оборотний капітал у 2019 році збільшилися на 508,8 тис.грн., у 2020 в порівнянні з попереднім – зменшилися на 125,3 тис. грн.;
- коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами збільшувався в порівнянні з попереднім роком – у 2019 році на 0,44, у 2020 році – на 0,25;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу в порівнянні з попереднім роком збільшувався – у 2019 році на 0,29, а у 2020 році на 0,01;
- коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності (коефіцієнт фінансової

стійкості) у 2019 році в порівнянні з 2018 роком збільшився на 0,46, а у 2020 році в порівнянні з 2019 – знизився на 0,27;

- коефіцієнт фінансової залежності навпаки – у 2019 році знизився на 6,57, а у 2020 році збільшився на 1,72 в порівнянні з попереднім роком відповідно.

Таблиця 2.12

Динаміка показників платоспроможності ТОВ "ДАЙРЕКС" за період з 2018 по 2020 рр.

Показник	Порядок розрахунку	Значення станом на 31.12.			Відхилення абсолютне	
		2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019
Власний оборотний капітал, тис.грн.	ВОК (оборотні активи – поточні зобов'язання)	163,6	672,4	547,1	508,8	-125,3
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	$K_{звк} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Поточні зобов'язання}}{\text{Оборотні активи}}$	0,08	0,52	0,27	0,44	0,25
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$k_{мвк} = \frac{OA - ПЗ}{BK}$	0,63	0,92	0,93	0,29	0,01
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності (коефіцієнт фінансової стійкості)	$k_{фз} = \frac{BK + ДЗ}{ЗК} = \frac{BK + ДЗ}{A}$	0,11	0,55	0,28	0,46	-0,27
Коефіцієнт фінансової залежності	$k_{фз} = \frac{A}{BK} = \frac{ЗК}{BK}$	8,4	1,85	3,55	-6,57	1,72

Позначення: *OA* – оборотні активи підприємства; *ПЗ* – поточні зобов'язання підприємства; *ДЗ* – довгострокові зобов'язання; *BK* – власний капітал підприємства; *ЗК* – загальна сума джерел фінансування (загальний капітал) підприємства (валюта балансу); *A* - загальна вартість всіх активів підприємства (валюта балансу).

Фінансовий аналіз підприємства також передбачає оцінку показників його ділової активності, результати розрахунку яких наведено в табл. 2.13-2.15.

Таблиця 2.13

Динаміка коефіцієнтів оборотності ТОВ "ДАЙРЕКС" за період з 2018 по 2020 рр.

Показники	Порядок розрахунку	Значення станом на 31.12			Абсолютне відхилення	
		2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Коефіцієнти оборотності						
оборотності активів (Ка)	$K_{об} = РП / ОБА^{сер}$	1,43	1,75	0,96	0,32	-0,79
дебіторської заборгованості (Кдз)	$K_{дз} = РП / Середньорічна вартість дебіторської заборгованості (СВдз)$	43,99	3,71	1,9	-40,28	-1,81
кредиторської заборгованості (Ккз)	$K_{кз} = Середньорічна собівартість реалізації продукції (СРр) / Середньорічна кредиторська заборгованість (СРкз)$	1,35	1,67	0,96	0,32	-0,71
оборотності запасів (Кз)	$СРр / Середньорічна вартість запасів (СВз)$	11,35	2,05	1,11	-9,3	-0,94
власного капіталу	$ЧДр / Середньорічний розмір власного капіталу (ВК)$	15,6	5,9	2,5	-9,7	-3,4

За результатами аналізу коефіцієнтів оборотності ТОВ «ДАЙРЕКС» зроблено такі висновки:

протягом досліджуваного періоду мали щорічну тенденцію до зниження коефіцієнти оборотності дебіторської заборгованості, оборотності запасів та власного капіталу;

коефіцієнт оборотності активів збільшився у 2019 році в порівнянні з 2018 на 0,32, зменшився у 2020 році в порівнянні з 2019 на 0,79;

коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості збільшився у 2019 році

в порівнянні з 2018 на 0,32, зменшився у 2020 році в порівнянні з 2019 на 0,71.

Таблиця 2.14

Динаміка показників тривалості обороту ТОВ "ДАЙРЕКС" за період з 2018 по 2020 рр.

Показники	Порядок розрахунку	Значення станом на 31.12			Абсолютне відхилення	
		2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Тривалість обороту, днів						
дебіторської заборгованості (Пдз)	$P_{дз} = \text{Кількість днів у періоді (Кдп)} / \text{Кдз}$	8,18	97,04	189,5	88,9	92,5
кредиторської заборгованості (Пкз)	$P_{кз} = \text{Кількість днів у періоді (Кдп)} / \text{Ккз}$	266,0	215,0	375,0	-51,0	160,0
запасів (Пз)	$P_{з} = (360 * \text{Середньорічна сума запасів}) / \text{Собівартість реалізованої продукції середньорічна}$	31,72	175,61	324,3	143,9	148,7

За даними аналізу показників тривалості обороту ТОВ «ДАЙРЕКС» зроблено висновок, що зростала тривалість обороту за усіма показниками у 2020 році в порівнянні з 2019 роком, а у 2019 в порівнянні з 2018 показник погашення кредиторської заборгованості зменшився, що слід вважати як позитивну тенденцію. Слід зазначити, що показники тривалості погашення (оборотності) корелюють з показниками оборотності – при збільшенні показників оборотності, зменшуються показники тривалості обороту, і – навпаки.

Серед показників ділової активності основним фактором ефективності підприємства є тривалість оборотності основних засобів (табл. 2.15). Чим коротший оборот, тим ефективніше працює фінансова система цього підприємства: від швидкості обороту залежить обсяг продажу за конкретний період, отже, підвищується абсолютне значення показника прибутку; чим вища оборотність, тим

менше умовно-постійних витрат відбувається на кожному виробничому етапі, що підвищує рентабельність діяльності підприємства; прискорення обороту активів на будь-якій стадії їх перетворення сприяє прискоренню обороту на наступних стадіях; швидкість обороту ресурсів – це швидкість їх перетворення в грошову форму, що впливає на платоспроможність підприємства. Аналіз ділової активності підприємства або показників оборотності, дозволяє оцінити, наскільки ефективно підприємство використовує свої (або залучені) кошти у процесі господарської діяльності.

Таблиця 2.15

Динаміка показників оборотності активів ТОВ «ДАЙРЕКС»

Показники	Порядок розрахунку	Значення станом на 31.12			Абсолютне відхилення	
		2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Коефіцієнт зносу основних засобів	<i>Знос основних засобів / Первісна вартість основних засобів</i>	0,63	0,76	0,84	-0,02	0,08
Коефіцієнт мобільності активів	Оборотні (мобільні) активи / Необоротні активи	22,0	21,3	47,8	-0,7	26,5
Фондовіддача	Обсяг реалізації / Середньорічна вартість основних засобів	26,67	37,94	32,1	19,44	-5,84

В сучасних умовах гарантією виживання та розвитку будь-якого підприємства, як бізнес-процесу, є його фінансова стабільність. Якщо підприємство фінансово стійке, воно може «витримати» несподівані зміни ринкової кон'юнктури, і уникнути банкрутства. Більше того, чим вища його стійкість, тим більше переваг має таке підприємство перед іншими підприємствами тієї самої галузі економіки щодо отримання кредитів і залучення інвестицій. Фінансово-стійке підприємство здатне своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями з державою, позабюджетними фондами, персоналом, контрагентами. Іншими словами –

фінансова стійкість підприємства – це його надійно-гарантована платоспроможність у звичайних умовах господарювання та за умови випадкових змін на ринку. До основних факторів, що визначають фінансову стійкість підприємства, належить фінансова структура капіталу (співвідношення позикових та власних коштів, а також довгострокових і короткострокових джерел коштів), політика фінансування окремих складових активів (насамперед необоротних активів та запасів). Отже, для підприємства важливо постійно аналізувати показники фінансової стійкості з метою своєчасного вжиття комплексу заходів, спрямованих на її підвищення.

2.3. Оцінка типу фінансової стійкості та діагностика ймовірності банкрутства ТОВ «ДАЙРЕКС»

Сутність управління фінансовою безпекою підприємства полягає у спроможності підприємства самостійно розробляти та реалізовувати фінансову стратегію відповідно до цілей загальної корпоративної стратегії, в умовах невизначеної та конкурентного середовища.

Виходячи з теми дослідження, необхідно розглянути підходи до аналізу фінансової стійкості та ймовірності банкрутства. Інформаційною базою для проведення такого аналізу є дані бухгалтерської звітності підприємства.

Фінансова безпека підприємства пов'язана з такими показниками як фінансова стійкість, ліквідність активів балансу, платоспроможність, співвідношенням операційного та фінансового важелів. Фінансова стійкість – це основна складова загальної стійкості підприємства, яка характеризує збалансованість фінансових потоків, наявність грошових коштів, що дозволяють підприємству підтримувати свою діяльність. Цей показник відображає здатність підприємства отримати кошти, необхідні для ведення основної діяльності, а також

своєчасно та повністю погашати свої зобов'язання.

При ідентифікації фінансової стійкості використовується трьох-компонентний показник, що включає такі показники [50]:

1) надлишок чи нестачу власних оборотних коштів. Він є різницею між власними оборотними коштами та вартістю запасів і витрат;

2) надлишок або нестача власних та довгострокових позикових джерел формування запасів і витрат. Він є різницею між довгостроковими джерелами фінансування та вартістю за пасів та витрат;

3) надлишок або брак загальної величини основних джерел для формування запасів і витрат. Він є різницею між загальною сумою джерел формування запасів і витрат і вартістю запасів.

Цей трикомпонентний показник дозволяє визначити тип фінансової стійкості підприємства: абсолютна, нормальна, порушена, кризова.

Абсолютна фінансова стабільність зустрічається досить рідко і є найкращим станом фінансової стійкості. Вона характеризується надлишком усіх джерел формування запасів та витрат:

- 1) Δ власних оборотних засобів ≥ 0 ;
- 2) Δ довгострокових джерел фінансування запасів та витрат ≥ 0 ;
- 3) Δ загальної суми джерел фінансування запасів та витрат ≥ 0 .

Нормальна фінансова стійкість гарантує платоспроможність підприємства. Вона характеризується недоліком власних оборотних коштів та надлишком довгострокових джерел фінансування і загальної суми джерел фінансування:

- 1) Δ власних оборотних засобів ≤ 0 ;
- 2) Δ довгострокових джерел фінансування запасів та витрат ≥ 0 ;
- 3) Δ загальної суми джерел фінансування запасів та витрат ≥ 0 .

Порушена фінансова стійкість відрізняється порушенням платоспроможності, при якому, тим не менш, зберігається можливість відновлення рівноваги за рахунок покриття її власними або запозиченими коштами. Вона

характеризується дефіцитом власних оборотних коштів та довгострокових джерел фінансування і надлишком загальної суми фінансування:

- 1) Δ власних оборотних засобів ≤ 0 ;
- 2) Δ довгострокових джерел фінансування запасів та витрат ≤ 0 ;
- 3) Δ загальної суми джерел фінансування запасів та витрат ≥ 0 .

Кризова фінансова стійкість – це ситуація, коли підприємство перебуває на межі банкрутства, виникає непокрита кредиторська заборгованість та прострочені позички. Вона характеризується дефіцитом власних оборотних коштів, довгострокових джерел фінансування та загальної суми джерел фінансування:

- 1) Δ власних оборотних засобів ≤ 0 ;
- 2) Δ довгострокових джерел фінансування запасів та витрат ≤ 0 ;
- 3) Δ загальної суми джерел фінансування запасів та витрат ≤ 0 .

Характеристики типів фінансової стійкості наведені в таблиці 2.16.

Таблиця 2.16

Типи фінансової стійкості підприємства

Тип фінансової стійкості	Показники ідентифікації фінансової стійкості		
	Дефіцит (надлишок) власних оборотних коштів	Дефіцит (надлишок) джерел фінансування запасів і витрат	Дефіцит (надлишок) загальних джерел фінансування запасів і витрат
Абсолютна	\geq	\geq	\geq
Нормальна	\leq	\geq	\geq
Нестійка (порушена)	\leq	\leq	\geq
Кризова	\leq	\leq	\leq

В табл. 2.17 наведено зведені дані та надано оцінку типу фінансової стійкості з побудовою тривимірного показника за даними ТОВ «ДАЙРЕКС».

Таблиця 2.17

**Абсолютні показники фінансової стійкості ТОВ "ДАЙРЕКС" за період з
2018 по 2020 роки**

Показники	2018, тис.грн.	2019, тис.грн.	2020, тис.грн.
1. Власний капітал	258,2	732,6	589,9
2. Необоротні активи	94,6	60,2	42,8
3. Власні оборотні кошти (р.1-р.2)	163,6	672,4	547,1
4. Довгострокові зобов'язання	0	0	0
5. Наявність власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів (п.3+п.4)	163,6	672,4	547,1
6. Короткострокові кредити банків і кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1918,2	609,5	1501,7
7. Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	2081,8	1281,9	2048,8
8. Запаси	956,3	335,4	691,6
9. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів (п.3– п.8)	-792,7	337,0	-144,5
10. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів (п.5–п.8)	-792,7	337	-144,5
11. Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 - р. 8)	1125,5	946,5	1357,2
12. Наявність власних оборотних коштів, довгострокових зобов'язань і короткострокових кредитів банків для формування запасів (р.10*360/усі джерела)	-137,079	94,64	-25,39
13. Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття на 1 грн. запасів (п.11/п .8)	1,177	2,82	1,96
Показники типу фінансової стійкості			
14. Тривимірний показник	0,0,1	1,1,1	0,0,1
15. Тип фінансової стійкості	нестійкий фінансовий стан	абсолютно стійкий	нестійкий фінансовий стан

Це дозволило зробити висновок, що ситуація на підприємстві у 2019 році в порівнянні з 2018 роком суттєво поліпшилася, оскільки за результатами

оцінювання тривимірного показника фінансової стійкості зі стану, якому відповідала оцінка «Нестійкий фінансовий стан», відбулася зміна до значення «Абсолютна фінансова стійкість». З даних табл. 2.17 видно, що у 2020 році підприємство має нестійкий фінансовий стан (порушена фінансова стійкість). Про це також свідчать відносні показники фінансової стійкості, які наведено в табл. 2.18, у якій представлено динамку показників фінансової стійкості ТОВ «ДАЙРЕКС» в період з 2018 по 2020 рік.

Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів характеризує структуру фінансових ресурсів підприємства. Розраховується як частка від розподілу суми позикових коштів у сумі власного капіталу. Максимально допустиме значення цього показника становить 1 (що передбачає рівність позикових та власних коштів підприємства, їх збалансованість).

Коефіцієнт автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу) характеризує частку коштів, вкладених власниками підприємства у загальну вартість майна. Нормальне мінімальне значення коефіцієнта автономії орієнтовно оцінюється лише на рівні 0,5, що передбачає забезпеченість позикових коштів власними, тобто, реалізувавши майно, сформоване з власних джерел, підприємство зможе погасити зобов'язання. Однак у ході оцінки цього коефіцієнта необхідно брати до уваги галузеву належність підприємства (наприклад, машинобудівні підприємства повинні мати більш високе значення коефіцієнта автономії, ніж підприємства торгівлі, що пояснюється вищою питомою вагою необоротних активів у структурі балансу), наявність довгострокових позикових коштів та інші розглянуті вище фактори. Як видно з даних табл. 2.18 лише у 2019 році значення даного показника відповідало нормативному.

Коефіцієнт маневреності показує частку власних коштів, вкладених у оборотні активи. Чітких рекомендацій щодо значення цього коефіцієнта немає, але вважається, що воно має бути не менше 0,2, що дозволить забезпечити достатню гнучкість підприємства у використанні власного капіталу.

Таблиця 2.18

Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ "ДАЙРЕКС"

Нормативне значення	Порядок розрахунку	Роки			Відхилення	
		2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності, концентрації власного капіталу)						
(Кавт) [$>0,5$], оптимальне 0,6-0,7	$k_a = \frac{BK}{3K} = \frac{BK}{A}$	0,11	0,55	0,28	0,44	-0,27
Коефіцієнт фінансової залежності (Кфз)						
0,6-0,7	$k_{фз} = \frac{A}{BK} = \frac{3K}{BK}$	8,4	1,8	3,55	-6,6	1,75
Коефіцієнт заборгованості (коефіцієнт концентрації залученого (позикового) капіталу)						
0,4-0,6	$k_{кз} = \frac{ДЗ + ПЗ}{3K}$	0,88	0,45	0,71	-0,43	0,26
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності (коефіцієнт фінансової стійкості)						
Кфс [>1]	$k_{фс} = \frac{BK + ДЗ}{3K} = \frac{BK + ДЗ}{A}$	0,11	0,55	0,28	0,43	-0,27
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами						
0,1 і більше	$k_{звк} = \frac{ОА - ПЗ}{ОА}$	0,08	0,52	0,27	0,44	-0,25
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів						
[0,2]	$k_{мвк} = \frac{ОА - ПЗ}{BK}$	0,63	0,92	0,93	0,29	0,01
Коефіцієнт структури довгострокових джерел фінансування						
0,67-1,5	$k_{зкд} = \frac{ДЗ}{BK + ДЗ}$	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Коефіцієнт співвідношення зобов'язань і власного капіталу (коефіцієнт фінансування, коефіцієнт фінансового ризику)						
↓	$k_{ф} = \frac{ДЗ + ПЗ}{BK}$	7,43	0,83	2,54	-6,6	1,71

Використані позначення: $3K$ – загальна сума джерел фінансування підприємства (валюта балансу); BK – власний капітал; A – загальна вартість всіх активів підприємства (валюта балансу).

Для оцінки коефіцієнта маневреності необхідно порівняти його значення

з рівнем минулих періодів, середньогалузевим значенням або рівнем у найближчих конкурентів. Аналіз показав, що даний показник протягом періоду дослідження знаходився у допустимих межах, хоча і коливався. В табл. 2.18 жирним шрифтом виділено ті показники, значення яких відповідають нормативним.

Інший показник, тісно пов'язаний з попередніми – це платоспроможність підприємства, під якою розуміють здатність до своєчасного виконання підприємством грошових зобов'язань, наявність у його розпорядженні грошових ресурсів. Можлива і зворотна ситуація – неплатоспроможність, яка виникає, коли підприємство не може виконувати свої зобов'язання перед кредиторами у встановлений термін. В даному випадку це може призвести до банкрутства підприємства.

В процесі управління фінансовою безпекою на підприємстві доцільно контролювати такі показники як виробничий та фінансовий важелі. Виробничий важіль – відношення маржинального прибутку до операційного.

Чим більшими є постійні витрати, тим вищий рівень операційного леверіджу. Зв'язок зміни виручки від реалізації та операційного, а також і чистого прибутку є результатом впливу операційного важеля. Зміна операційного прибутку дорівнює зміні виручки, помноженій на значення операційного важеля. Як було зазначено, зазвичай показник операційного важеля більше одиниці, тому прибуток до виплати відсотків і податків змінюється інтенсивніше, ніж виручка. Чим вищим є показник виробничого важеля, тим більше підприємство отримає від збільшення обсягу продажу. Операційний важіль діє тим сильніше, чим більша частка постійних витрат у виручці. Згідно теорії операційного аналізу сила впливу виробничого важеля вказує на ступінь підприємницького ризику, пов'язаного з даним підприємством: чим більша сила впливу операційного важеля, тим більше підприємницький ризик [50].

Фінансовий важіль пов'язаний із залученням позикових коштів на збільшення прибутку без достатнього при цьому власного капіталу. Розмір

відношення позикового капіталу до власного відображає ступінь фінансового ризику; фінансову стійкість. Фінансовий ризик – це додатковий ризик, що накладається на утримувачів акцій у результаті рішення використати позиковий капітал. Таким чином, йдеться про ризик не розплатитися за зобов'язаннями, джерелом виплат за якими є прибуток. Тим не менш, не слід розглядати використання позикових коштів як негативне явище через фінансовий ризик. Фінансовий менеджер може користуватися позиковими коштами, мінімізуючи ризик, і отримувати вигоди від «ефекту фінансового важеля». Найбільш складне завдання при цьому – визначити необхідний рівень позикових коштів. Будь-яке підприємство, яке має непогашену заборгованість, має коефіцієнт фінансового важеля, що перевищує 1,0.

У світовій практиці одним із найважливіших інструментів системи раннього запобігання та прогнозування банкрутства підприємств є дискримінантний аналіз, зміст якого полягає в тому, що за допомогою математично-статистичних методів будують функцію та розраховують інтегральний показник, на підставі якого можна з достатньою ймовірністю передбачити банкрутство суб'єкта господарювання [51].

Зарубіжні дискримінантні моделі, як правило, позиціонуються як універсальні. Вони не містять чітких рекомендацій щодо того, для яких підприємств їх можна застосовувати найбільш ефективно, а для яких узагалі не слід. Аналіз цих моделей свідчить про те, що вони спрямовані, насамперед, на прогнозування банкрутства великих і середніх підприємств, тому точність прогнозу щодо підприємств малого бізнесу є щонайменше під сумнівом [51].

Деякі методики взагалі неможливо застосовувати для аналізу фінансового стану малих підприємств. Такі моделі спираються на показники, які або не відображаються у звітності малого підприємства (наприклад, Cash-flow), або не є характерними для малого підприємства (наприклад, ринковий курс акцій). Виділити одну з моделей як ту, що дає найточніший прогноз, складно. Однак модель О.О. Терещенка є найбільш оптимальною для застосування українськими підприємствами, оскільки була створена на основі аналізу

діяльності саме вітчизняних підприємств. Незважаючи на те, що всі моделі мають певні переваги та недоліки, їх можна й потрібно застосовувати комплексно й завчасно, що дозволить попередити появу ознак банкрутства і запобігти йому.

Розглянемо деякі з них. Проведемо аналіз ймовірності банкрутства ТОВ «ДАЙРЕКС», використовуючи двофакторну модель Е. Альтмана (табл. 2.19). Двофакторна модель Альтмана розраховується за формулою:

$$Z = -0,3877 - 1,0736 * KP + 0,579 * K\Phi Z,$$

Таблиця 2.19

Аналіз ймовірності банкрутства ТОВ "ДАЙРЕКС" за період з 2018 по 2020 роки, використовуючи двофакторну модель Е. Альтмана

Показники	Роки		
	2018	2019	2020
1	2	3	4
<i>KП</i> - коефіцієнт покриття (поточної ліквідності)	1,09	2,1	1,36
<i>KΦЗ</i> - коефіцієнт фінансової залежності (коефіцієнт концентрації позикового капіталу)	8,4	1,85	3,55
<i>Z</i> =	-1,071564	-2,535145	-1,64225
Імовірність банкрутства	низька	низька	низька

Згідно розрахунків, у 2018 році $Z = -0,3877 - 1,0736 * 1,09 + 0,579 * 8,4 = -1,07$

Згідно розрахунків, у 2019 році $Z = -0,3877 - 1,0736 * 2,1 + 0,579 * 1,85 = -2,54$

Згідно розрахунків, у 2020 році $Z = -0,3877 - 1,0736 * 1,36 + 0,579 * 3,55 = -1,64$

Вірогідність банкрутства низька, оскільки всі значення *Z*-коефіцієнта Альтмана < 0, за умови, що $Z > 0$ констатується високий рівень імовірності банкрутства.

Проведемо аналіз ймовірності банкрутства ТОВ "ДАЙРЕКС" за моделлю Романа Ліса (табл. 2.20). Розрахунок проведемо за формулою:

$$Z = 0,063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4,$$

Таблиця 2.20

Аналіз ймовірності банкрутства ТОВ "ДАЙРЕКС" за період з 2018 по 2020 рр., використовуючи модель Романа Ліса

Показники	Роки		
	2018	2019	2020
1	3	4	
X_1 - відношення оборотного капіталу до всіх активів	0,075	0,501	0,282
X_2 - відношення прибутку від реалізації до всіх активів	0,12	0,37	-0,03
X_3 - відношення нерозподіленого прибутку до всіх активів	0,113	0,537	0,276
X_4 - відношення власного капіталу до позичкового капіталу	0,11	0,55	0,28
$Z =$	0,022316	0,096762	0,031018
<i>Ймовірність банкрутства</i>	висока	низька	висока

Критерієм оцінювання є такі значення Z-коефіцієнта за моделлю Ліса: $Z < 0,037$ – ймовірність банкрутства висока; $Z > 0,037$ – ймовірність банкрутства низька.

В 2018 році значення показника $Z = 0,063 \cdot 0,075 + 0,092 \cdot 0,12 + 0,057 \cdot 0,113 + 0,001 \cdot 0,11 = 0,022316 < 0,037$, отже фінансовий стан є нестійким.

В 2019 році значення показника $Z = 0,063 \cdot 0,501 + 0,092 \cdot 0,37 + 0,057 \cdot 0,537 + 0,001 \cdot 0,55 = 0,097 > 0,037$, тобто фінансовий стан є стійким.

В 2020 році значення показника $Z = 0,063 \cdot 0,282 + 0,092 \cdot (-0,03) + 0,057 \cdot 0,276 + 0,001 \cdot 0,28 = 0,031 < 0,037$, - фінансовий стан є нестійким.

Проведемо аналіз ймовірності банкрутства ТОВ "ДАЙРЕКС", використовуючи модель Спрінгейта (табл. 2.21). Розрахунок проведемо за формулою:

$$Z = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4,$$

Таблиця 2.21

Аналіз ймовірності банкрутства ТОВ "ДАЙРЕКС" за період з 2018 по 2020 роки з використанням моделі Спрінгейта

Показники	Роки		
	2018	2019	2020
X_1 – власний оборотний капітал/ всього активів	0,075	0,501	0,282
X_2 – прибуток до виплати відсотків/ всього активів	0,1	0,35	-0,07
X_3 – прибуток до оподаткування/ поточні зобов'язання	0,12	0,78	-0,10
X_4 – чистий дохід/ всього активів	1,03	2,18	0,79
$Z =$	0,87545	2,97733	0,32556
<i>Ймовірність банкрутства</i>	низька	низька	висока

В 2018 році значення показника $Z=1,03*0,075+3,07*0,10+0,66*0,12+0,4*1,03=0,88 > 0,862$ – ймовірність банкрутства низька.

В 2019 році значення показника $Z=1,03*0,501+3,07*0,35+0,66*0,78+0,4*2,18=2,98 > 0,862$ – вірогідність банкрутства низька.

В 2020 році значення показника $Z=1,03*0,282+3,07*(-0,07)+0,66*(-0,1)+0,4*0,79=0,33 < 0,862$ – ймовірність банкрутства висока.

Отже, незважаючи на те що всі моделі мають певні переваги та недоліки, їх можна й потрібно застосовувати комплексно й завчасно (навіть якщо підприємство функціонує добре й є рентабельним), завдяки цьому можна попередити проблеми й за відповідного менеджменту уникнути їх [52].

Висновки до розділу 2

1. За результатами проведеного в другому розділі аналізу фінансово-економічних показників ТОВ «ДАЙРЕКС» зроблено висновок, що найбільш сприятливим з 3-х років періоду дослідження (2018-2020 рр.) для підприємства був 2020 рік, коли за загальною оцінкою показників фінансової стійкості фінансовий стан підприємства був оцінений як абсолютно стійкий. У 2020 році фінансовий стан істотно погіршився, що наблизило його до можливості банкрутства, що підтверджено оцінкою імовірності банкрутства за різними моделями. Однією з причин такої ситуації є збитки, які одержало підприємство у 2020 році.

2. Аналіз засвідчив, що як в структурі активів, так і пасивів підприємства відбулися зміни: у 2020 році найбільші зміни в структурі необоротних активів спричинені змінами первісної вартості основних засобів, що стало наслідком відносного скорочення нових основних засобів. В пасивах підприємства у 2020 р. найбільшу частку склала поточна кредиторська заборгованість за товари (роботи, послуги) – 69,9 тис. грн., на другому місці – нерозподілений прибуток (27,6 %).

3. У 2020 році показник чистого доходу від реалізації продукції в порівнянні з 2019 роком зменшився на 43,7 тис. грн., хоча в попередні роки спостерігалось збільшення цього показника, що свідчило про позитивну тенденцію. Також відбулося зменшення собівартості реалізованої продукції на 56,8 тис. грн. внаслідок скорочення обсягів її випуску та реалізації. Аналіз витратних, ресурсних та доходних показників рентабельності дозволив встановити: рентабельність продукції в динаміці зростає і набуває значень у 2018, 2019 та 2020 рр. відповідно 1,27, 1,22 та 1,89; всі інші показники рентабельності у 2020 році в порівнянні з попереднім знизилися.

4. Оцінка фінансового стану підприємства підтвердила висновки щодо переважання негативних тенденцій, які вплинули на фінансову стабільність підприємства у 2020 році. Це позначилося на тривимірному показникові

фінансової стійкості підприємства, який у 2020 році засвідчив нестійкий фінансовий стан на відміну від попереднього 2019 року, коли він мав оцінку абсолютно стійкого.

5. До чинників, які позитивно вплинули на фінансовий стан підприємства у 2020 році слід віднести: збільшення коефіцієнта забезпечення власними оборотними коштами; збільшення коефіцієнта маневреності власного капіталу та інші. До чинників негативної дії віднесено: зростання тривалості обороту за усіма показниками; зменшення власного оборотного капіталу; зниження коефіцієнта довгострокової фінансової незалежності, збільшення коефіцієнта співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості та інші.

6. За результатами аналізу показників імовірності банкрутства за різними моделями встановлено, що виокремити найбільш адаптовану до українських реалій модель оцінки імовірності банкрутства з розглянутих зарубіжних моделей складно, оскільки вони не враховують українського середовища ведення бізнесу. З огляду на це вчені висловлюють припущення, що більш адаптованою до сучасних умов функціонування українського бізнесу слід вважати модель О.О. Терещенка, яка є найбільш оптимальною для застосування українськими підприємствами, оскільки була створена на основі аналізу діяльності саме вітчизняних підприємств.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ТОВ «ДАЙРЕКС»

3.1. Використання моделей оцінки імовірності банкрутства в системі управління фінансовою безпекою підприємства

У ринкових умовах висока конкурентоспроможність і стабільне становище організації зумовлено захищеністю від зовнішніх і внутрішніх загроз, що спричиняють зниження рівня фінансової безпеки. Одними з головних складових успішного функціонування діяльності є наявність фінансової стійкості та низької ймовірності банкрутства.

Багато авторів розкривають по-своєму термін «фінансова безпека», але їх думки збігаються в тому, що фінансова безпека є функціональною частиною економічної безпеки. Під «загрозою фінансовій безпеці» такий автор, як Бланк І.А. розуміє форму вираження протиріч між фінансовими інтересами і фінансовим середовищем функціонування підприємства, що відображає реальну чи потенційну можливість прояву деструктивного впливу різних чинників та умов їх реалізації в процесі фінансового розвитку і призводить до прямих або непрямих економічних збитків. Фінансова безпека практично завжди залежить від різних загроз як всередині, так і ззовні підприємства, тому керівництву необхідно розглядати та проводити детальний аналіз фінансового стану, який відображає стан капіталу в ході його кругообігу та здатність суб'єкта господарювання до погашення боргових зобов'язань і саморозвитку на певну перспективу. Аналіз фінансового стану складається з різних блоків (оцінка майнового стану та структури капіталу, оцінка ефективності та інтенсивності використання капіталу, оцінка фінансової стійкості та платоспроможності), які взаємопов'язані між собою і відображають повну інформацію щодо організації, за допомогою якої будуть виявлені проблеми, які впливають на умови стабільного функціонування, і потребують розробки заходів щодо

удосконалення діяльності підприємства в контексті підвищення рівня його фінансової безпеки та запобіганню банкрутству [53].

Розглянувши вітчизняний та зарубіжний досвід з проблем аналізу імовірності банкрутства, варто зробити загальний висновок щодо можливості їх застосування: відсутність досвіду проведення аналізу за галузевою ознакою; неправильне трактування отриманих результатів при розрахунку абсолютних та відносних результатів (порушення причинно-наслідкових зв'язків); невірність інформації з банкрутства за відсутності аудиторських висновків; низький рівень прогнозування з використанням різних моделей.

Результати аналізу імовірності банкрутства, які узагальнено в табл. 3.1 підтверджують зроблені висновки, оскільки відображають розбіжності висновків за різними моделями.

Таблиця 3.1

Аналіз ймовірності банкрутства ТОВ "ДАЙРЕКС" за різними моделями

Показники	Роки		
	2018	2019	2020
<i>Оцінка імовірності банкрутства за двофакторною моделлю Альтмана</i>			
Z =	-1,071564	-2,535145	-1,64225
Імовірність банкрутства	низька	низька	низька
<i>Оцінка імовірності банкрутства за моделлю Романа Ліса</i>			
Z =	0,022316	0,096762	0,031018
Імовірність банкрутства	висока	низька	висока
<i>Оцінка імовірності банкрутства за моделлю Спрінгейта</i>			
Z =	0,87545	2,97733	0,32556
Імовірність банкрутства	низька	низька	висока

Як показують дані табл. 3.1 висновки щодо імовірності банкрутства ТОВ «ДАЙРЕКС» при використанні двофакторної моделі Альтмана, моделі Романа Ліса та моделі Спрінгейта співпали лише у 5 з 9 випадків. Отже, аналіз ймовірності банкрутства з використанням зарубіжних методик є ефективним, але не враховує специфіку українських підприємств, тому розроблені вітчизняні

методи аналізу очікувано повинні давати більш адекватні результати. Для уникнення недоліків зазначених моделей пропонуємо застосувати модель дискримінантного аналізу О. Терещенка, до переваг якої доцільно віднести такі [51]:

- простота розрахунку;
- розроблена на використанні вітчизняних статистичних даних і враховує галузеві особливості підприємства;
- за рахунок використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств різних видів діяльності дозволяє вирішити проблему визначення критичних значень показників, які є індикатором вірогідності банкрутства підприємства конкретної галузі.

В той же час в праці [51] відзначено також і недоліки зазначеної моделі оцінки імовірності банкрутства, а саме:

- в моделі акцентується на зменшенні помилкового віднесення фінансово неспроможних підприємств до групи стійких. Така асиметричність має на меті убезпечити інвестора від ризикового вкладання коштів, але знижує точність прогнозу в цілому;
- широкий інтервал невизначеності. Дані такого прогнозування є досить суб'єктивними і не дають підстав для практичних висновків;
- модель показує виключно наявність або відсутність кризи на підприємстві відносно розрахованих фінансових показників, що унеможливорює діагностику ранніх передкризових явищ.

Оцінку імовірності банкрутства за моделлю О. Терещенка здійснюють з використанням такої формули [54, 55]:

$$Z = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + +0,1X_6,$$

де X_1 – відношення грошових надходжень до зобов'язань;

X_2 – відношення суми активів до зобов'язань;

X_3 – відношення чистого прибутку/збитку до середньорічної суми активів;

X_4 – відношення чистого прибутку/збитку до виручки;

X_5 – відношення виробничих запасів до виручки;

X_6 – відношення виручки до основного капіталу.

Методику розрахунку проміжних показників моделі О. Терещенка наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Методика розрахунку проміжних показників моделі О. Терещенка

Показник	Розрахунок за новою формою балансу (з 2013 року)	Роки		
		2018	2019	2020
$X_1 =$	р. 2000 (ф. 2) / р. 1695 (ф. 1)	1,172	4,818	1,101
$X_2 =$	р. 1900 (ф. 1) / р. 1695 (ф. 1)	1,135	2,202	1,393
$X_3 =$	р. 2350 (ф. 2) / р. 1900 (ф. 1)	0,105	0,353	-0,068
$X_4 =$	р. 2350 (ф. 2) / р. 2000 (ф. 2)	0,102	0,162	-0,086
$X_5 =$	р. 1100 (ф. 1) / р. 2000 (ф. 2)	0,425	0,114	0,418
$X_6 =$	р. 2000 (ф. 2) / р. 1900 (ф. 1)	0,105	2,188	0,791
$Z =$		3,5468	11,99616	0,85744
Оцінка імовірності банкрутства		не загрожує		існує загроза, потребуються санаційні заходи

Критеріями оцінювання можливості банкрутства при цьому є:

$Z > 2$ – не загрожує банкрутство;

$1 < Z < 2$ – фінансова рівновага порушена, у разі переходу на антикризове управління банкрутство не загрожує;

$0 < Z < 1$ – загроза банкрутства, якщо не будуть проведені санаційні заходи;

$Z < 0$ – підприємство є напівбанкрутом.

В табл. 3.3 наведено висновки щодо можливого настання банкрутства з використанням різних моделей оцінювання імовірності його настання.

Аналіз даних табл. 3.3 свідчить про те, що між оцінкою імовірності банкрутства за моделями О. Терещенка та Спрінгейта немає розбіжностей. Отже їх використання слід вважати найбільш доцільним в практиці управління українськими підприємствами. При цьому висновки про тип фінансової стійкості

збігаються з оцінками імовірності банкрутства за моделлю Романа Ліса. Зазначене свідчить про те, що фінансова стійкість і імовірність банкрутства є взаємопов'язаними показниками.

Таблиця 3.3

Аналіз ймовірності банкрутства за різними моделями та фінансової стійкості ТОВ "ДАЙРЕКС"

Показники	Роки		
	2018	2019	2020
<i>Оцінка імовірності банкрутства за двофакторною моделлю Альтмана</i>			
Імовірність банкрутства	низька	низька	низька
<i>Оцінка імовірності банкрутства за моделлю Романа Ліса</i>			
Імовірність банкрутства	висока	низька	висока
<i>Оцінка імовірності банкрутства за моделлю Спрінгейта</i>			
Імовірність банкрутства	низька	низька	висока
<i>Оцінка імовірності банкрутства за моделлю О. Терещенка</i>			
Імовірність банкрутства	банкрутство не загрожує		існує загроза, потребуються санаційні заходи
Оцінка типу фінансової стійкості підприємства			
Тривимірний показник	0,0,1	1,1,1	0,0,1
Тип фінансової стійкості	нестійкий фінансовий стан	абсолютно стійкий	нестійкий фінансовий стан

В науковій літературі існує підхід до визначення фінансової стійкості підприємства та рівня його фінансового потенціалу за даними висновків про імовірність банкрутства згідно моделі О. Терещенка, який пропонується застосувати в даному випадку для ТОВ «ДАЙРЕКС» (табл. 3.4).

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що від рівня фінансового потенціалу підприємства залежить його фінансова стійкість, а отже ймовірність банкрутства. При цьому дослідники зазначають [56], що краще скористатися декількома моделями оцінки ймовірності банкрутства, щоб отриманий результат був більш адекватним ситуації. Розглянуті моделі дають

змогу визначити фінансову стійкість підприємства, що і є головним чинником при оцінюванні умов настання кризи на підприємстві, наслідком якої може бути його банкрутство.

Таблиця 3.4

**Матриця оцінок фінансової стійкості та фінансового потенціалу за
розрахунковою моделлю О. Терещенка [56]**

Стан підприємства	Фінансова стійкість	Рівень фінансового потенціалу
Існує загроза банкрутства	Фінансова стійкість відсутня. Підприємство фінансово нестабільне	Низький
Фінансова стійкість порушена	Діяльність підприємства прибуткова, проте рівень фінансової стійкості багато в чому залежить від змін як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі	Середній
Банкрутство не загрожує	Діяльність підприємства прибуткова. Фінансовий стан є стабільним. Фінансова стійкість висока.	Високий

3.2. Методичне забезпечення процесу оцінювання рівня фінансової безпеки ТОВ «ДАЙРЕКС»

Для оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства в сучасній практиці передбачено використання різних методів, серед яких найбільшої популярності набули [57, с. 87-88]:

- підхід на основі розрахунку відносних фінансових показників та аналізу їх зміни;
- на основі оцінювання наслідків загроз безпеці через визначення величини матеріального збитку;
- індикативний – на основі відхилення фактичної величини показника від граничної;
- на основі розрахунку інтегрального показника.

Перший підхід є дуже широким, оскільки в цьому випадку процес забезпечення фінансової безпеки ототожнюється фактично з загальною оцінкою

фінансового стану підприємства. На думку багатьох вчених, оцінка фінансової безпеки підприємства не може зводитися до простого аналізу його фінансового стану. Деякі автори для оцінки фінансової безпеки пропонують застосовувати критерій «мінімум сукупної шкоди, яка завдається безпеці». Однак такий критерій дуже складно розраховувати через відсутність необхідних для цього бухгалтерських та статистичних даних. Для його використання потрібно запровадження додаткового обліку, а за відсутності необхідних даних такий показник може розраховуватися тільки експертом, але в цьому випадку він має свої межі точності і залежить від суб'єктивного чинника.

Найбільш поширеним є індикативний підхід, який полягає у виборі певних показників, що характеризують фінансову безпеку, та порівнянні їх фактичних значень з пороговими. Проте, не залежно від обраного методу, в процесі оцінювання фінансової безпеки підприємства, перш за все, необхідно сформулювати систему показників (індикаторів), що дозволяють здійснювати її діагностику. Наприклад, до системи показників оцінки рівня фінансової безпеки підприємства деякі науковці пропонують включати:

- фінансові коефіцієнти (покриття, автономії, фінансового левериджу, забезпеченості відсотків до сплати, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу);
- середньозважену вартість капіталу (WACC);
- показник розвитку підприємства;
- тимчасову структуру кредитів;
- показники диверсифікації покупців (постачальників);
- темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активів;
- співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості.

При виборі індикаторів слід виходити з того, що для таких показників можна розрахувати критичні та нормальні значення. Критичне значення визначає мінімально допустимий рівень безпеки, подолання якого означає перехід підприємства в зону діяльності, яка характеризується неефективним використанням ресурсів та виникненням негативних впливів різного типу.

Нормальні значення визначають потенціал підприємства, ступінь якого достатній для забезпечення здатності його до розширеного відтворення та стабільного функціонування в поточному періоді і в перспективі, їх слід встановлювати з урахуванням періодів розвитку економіки і галузевих особливостей.

Під пороговими (критичними) значеннями індикаторів фінансової безпеки вчені розуміють їх граничні величини, несприятливість яких призводить до формування негативних тенденцій (виникнення загроз) у сфері фінансової безпеки, а отже, диспропорцій у господарській діяльності підприємства та порушення його розвитку в цілому. Найвищий ступінь безпеки досягається за умови, що весь комплекс показників знаходиться в межах допустимих меж своїх порогових значень, а порогові значення одного показника досягаються не на шкоду іншим.

При застосуванні даної методики одним з проблемних питань є визначення порогових значень індикаторів, а також формування їх системи. При цьому доцільним є формування такої системи індикаторів, яка не була б громіздкою і не містила б дублюючих показників. Обмеження числа показників не лише підвищує наочність результатів, але й дає можливість дійти однозначних висновків щодо фінансової безпеки підприємства і підвищує оперативність оцінки. Серед індикаторів повинні бути показники, що враховують специфічні галузеві особливості, найбільш характерні для даного підприємства та ті, що мають для нього важливе стратегічне значення. Система індикаторів має відповідати складу та важливості основних загроз фінансовій безпеці підприємства. При визначенні порогових значень необхідно враховувати особливості діяльності підприємства, специфіку та умови ринку, на якому працює підприємство [57].

Окремі вчені дотримуються думки про необхідність визначення інтегрального показника фінансової безпеки підприємства. Але на сьогодні не існує єдиного загальновизнаного способу його розрахунку. Враховуючи складнощі з отриманням інформації, а також з розрахунком критичних

порогових значень показників, велике поширення в процесі оцінювання рівня фінансової безпеки отримав метод експертних оцінок. При його застосуванні можливо, з одного боку, встановити важливість кожної складової фінансової безпеки підприємства за її впливом на загальний рівень цього показника на підставі вагових коефіцієнтів, а з іншого боку, розрахувати інтегральний показник фінансової безпеки підприємства [57, с. 89].

Іншим способом розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки підприємства є індикаторний, який передбачає такі етапи розрахунків:

- 1) визначення переліку показників фінансової безпеки;
- 2) обґрунтування вибору еталонних та порогових значень показників;
- 3) орієнтації при порівнянні показників не на середній рівень, а на кращі з можливих їх значень;
- 4) забезпечення аналізу показників, які сприятливо впливають на рівень фінансової безпеки, та показників, які знижують її рівень, з метою розробки комплексу заходів по усуненню їх негативного впливу.

Рівень відхилення кожного показника від порогового значення визначають за формулами:

- 1) якщо показник-стимулятор (коли напрям зміни оптимізації показника $\rightarrow \max$):

$$X_i = \frac{a_i}{a_i^{\text{п}}}, \quad (3.1)$$

де a_i – фактичне значення показника; $a_i^{\text{п}}$ – порогове значення показника;

- 2) якщо показник-дестимулятор (коли напрям зміни оптимізації показника $\rightarrow \min$):

$$X_i = \frac{a_i^{\text{п}}}{a_i}. \quad (3.2)$$

- 3) Інтегральний показник фінансової безпеки визначається за формулою:

$$P_{\text{фб}} = \sum_{i=1}^n x_i \quad (3.3)$$

Розрахунки рівня фінансової безпеки ТОВ «ДАЙРЕКС» за пропонованою методикою представимо в табл. 3.5-3.6.

Таблиця 3.5

Показники-індикатори рівня фінансової безпеки ТОВ «ДАЙРЕКС» та їх відхилення від порогових значень

Показник (порогове значення, напрям оптимізації)	Значення показника					
	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	a_i	x_i	a_i	x_i	a_i	x_i
Показники ліквідності						
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (0,2 , ↑)	0,13	0,65	0,06	0,3	0,31	1,55
1. Коефіцієнт критичної (швидкої) ліквідності (1 , ↑)	0,59	0,59	1,55	1,55	0,9	0,9
2. Коефіцієнт поточної ліквідності (2 , ↑)	1,09	0,545	2,1	1,05	1,36	0,68
Показники фінансової стійкості						
3. Коефіцієнт фінансової стійкості (0,5 , ↑)	0,11	0,22	0,55	1,1	0,28	0,56
4. Коефіцієнт фінансової активності (1 , ↓)	7,43	0,13	0,83	1,20	2,55	0,39
5. Коефіцієнт забезпечення оборотних ативів власними оборотними коштами (0,1 , ↑)	0,08	0,8	0,52	5,2	0,27	2,7
Показники ділової активності						
6. Темп зростання прибутку (Темп зростання виручки, ↑)	-0,93	-0,37	2,08	1,598	-0,30	-0,54
7. Темп зростання виручки (Темп зростання активів, ↑)	2,54	1,34	1,31	2,12	0,56	0,36
8. Темп зростання активів (1 , ↑)	1,90	1,90	0,62	0,62	1,56	1,56
9. Оборотність дебіторської заборгованості (12 , ↑)	43,99	3,67	3,71	0,31	1,9	0,16
10. Оборотність кредиторської заборгованості (12 , ↑)	1,35	0,11	1,67	0,14	0,96	0,08
Показники ефективності діяльності						
11. Рентабельність сукупного капіталу (↑)	0,1	0,29	0,35	1	-0,07	-0,2
12. Рентабельність власного капіталу (↑)	0,88	1	0,65	0,74	-0,24	-0,27
13. Чиста рентабельність реалізованої продукції (↑)	0,1	0,63	0,16	1	-0,1	-0,63

Таблиця 3.6

**Розрахунок інтегрального показника фінансової безпеки ТОВ
«ДАЙРЕКС»**

Показник (порогове значення, напрям оптимізації)	Значення показника		
	2018 рік	2019 рік	2020 рік
	x _i	x _i	x _i
Показники ліквідності			
Групові показники	1,79	2,90	3,13
Напрямок зміни показника		↑	↑
Показники фінансової стійкості			
Групові показник	1,15	7,50	3,65
Напрямок зміни показника		↑	↓
Показники ділової активності			
Групові показники	6,65	4,77	1,61
Напрямок зміни показника		↓	↓
Показники ефективності діяльності			
Групові показники	1,91	2,74	1,10
Напрямок зміни показника		↑	↓
Інтегральний показник рівня фінансової безпеки підприємства	11,50	17,92	7,30

Як видно з даних табл. 3.6 у 2019 році рівень фінансової безпеки підприємства підвищився під позитивним впливом таких чинників як: ліквідність, фінансова стійкість та ефективність діяльності. До показників негативного впливу в даному році доцільно віднести ділову активність. У 2020 році в порівнянні з попереднім 2019 роком до показників позитивного впливу можна віднести лише зростання ліквідності ТОВ «ДАЙРЕКС», всі інші показники негативно позначилися на інтегральному показнику фінансової безпеки, в результаті чого він знизився в більше ніж 2 рази. Це наочно представлено на рис. 3.1.

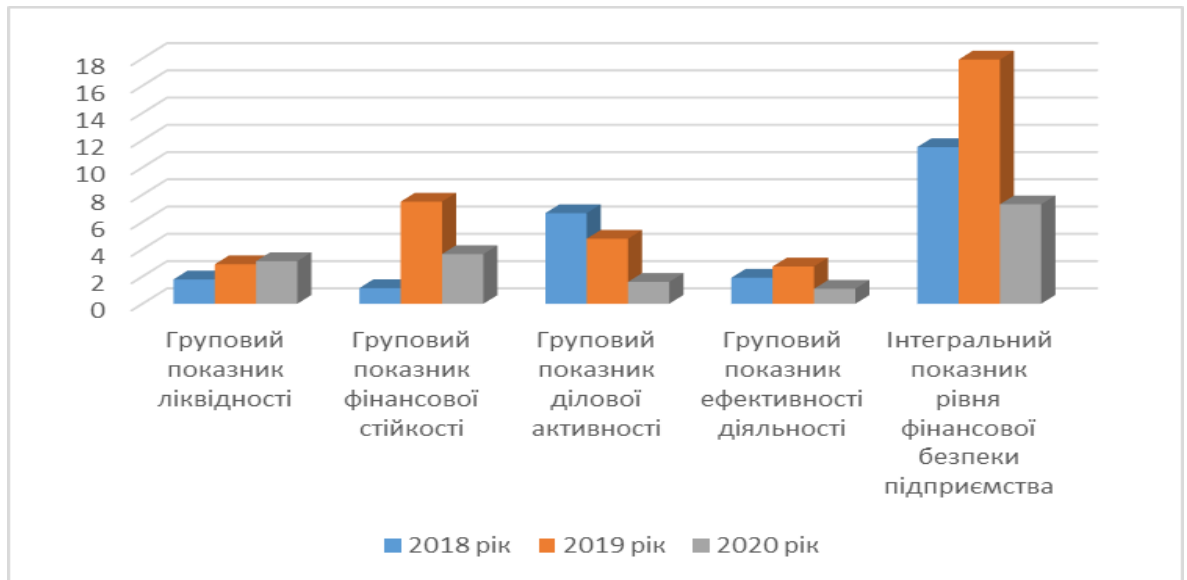

Рис. 3.1. Динаміка інтегрального показника фінансової безпеки ТОВ «ДАЙРЕКС»

3.3. Побудова ефективної системи управління фінансовою безпекою підприємства

В основі забезпечення фінансової безпеки підприємства лежить концепція системного поєднання функцій контролю, планування, забезпечення зворотного зв'язку та інформаційного забезпечення. При розробці та створенні підсистеми управління фінансовою безпекою доцільно дотримуватися таких вимог:

- така підсистема повинна функціонувати безперервно;
- повинна бути добре спланованою;
- така підсистема з одного боку повинна бути функціонально самостійною, з іншого – бути інтегрованою в загальну систему управління підприємством.

Для побудови ефективної системи управління фінансовою безпекою ТОВ

«ДАЙРЕКС» необхідно дослідити чинники, які впливають на її рівень, в тому числі галузевого характеру. За результатами аналізу особливостей галузі їх представлено з поділом на групи загроз та можливостей розвитку підприємства у 2020 році (див. табл.3.7). В процесі дослідження використовували метод експертного оцінювання. Наведені в табл. 3.7 дані свідчать, що сукупний вплив чинників, які формують групу загроз перевищує на 0,004 групу чинників, які позитивно впливають на підприємство і складають можливості. Тобто, зовнішнє середовище для розвитку підприємств даної галузі скоріше є несприятливим, ніж навпаки.

Таблиця 3.7

**Аналіз факторів зовнішнього середовища
підприємств з виробництва обладнання для будівельної галузі (2020
рік)**

Фактори	Вагомість фактора, (a_i)	Загрози	
		загрози (-)	можливості (+)
1. Наявність в Україні сировини для підприємств будівельної галузі	0,07		0,3
2. Державна підтримка розвитку галузі	0,05		0,1
3. Тарифи на послуги суміжних підприємств і енергетичні ресурси	0,04	-0,9	
4. Відносини та взаємозв'язки з постачальниками	0,06		0,5
5. Податковий тиск	0,07	-0,8	
6. Наявність державних контрактів	0,05		0,3
7. Рівень сертифікації і стандартизації продукції	0,05		0,8
8. Система підготовки та підвищення кваліфікації персоналу	0,07		0,6
9. Доступ до зарубіжних ринків	0,07		0,9
10. Доступність кредитних ресурсів	0,09	-0,9	
11. Митно-тарифне регулювання	0,06	-0,5	
12. Наявність інвестиційних ресурсів	0,08	-0,1	
13. Платоспроможність споживачів	0,10	-0,85	
14. Наявність інновацій в галузі	0,06		0,2
15. Конкурентна ситуація на ринку	0,08		0,8
Разом	1,00	-0,296	0,292

Підсистема моніторингу рівня фінансової безпеки підприємства повинна

бути орієнтована на вирішення таких завдань:

контроль за виконанням своїх функцій іншими підсистемами фінансової безпеки підприємства;

визначення причин та масштабів кризи, а також результатів, яких необхідно досягти у рамках реалізації антикризових заходів;

порівняння досягнутих результатів із очікуваними показниками;

визначення ступеня відхилення фактичних фінансових результатів від запланованих;

контроль за розробкою оперативних рішень щодо нормалізації фінансової діяльності підприємства;

оцінка ефективності заходів щодо нейтралізації кризи;

спостереження за ходом реалізації завдань щодо фінансового управління;

забезпечення обміном інформаційними потоками між ключовими підсистемами управління фінансовою безпекою підприємства.

Процес управління фінансовою безпекою повинен включати:

оцінку загроз економічній безпеці, які мають політико-правовий характер;

оцінку поточного рівня забезпечення фінансової безпеки;

оцінку ефективності запобігання можливої шкоди від негативних впливів;

планування комплексу заходів щодо забезпечення фінансової безпеки та розроблення рекомендацій щодо його реалізації;

бюджетне планування практичної реалізації запропонованого комплексу заходів;

планування корпоративних ресурсів;

оперативну реалізацію запланованих дій у процесі провадження підприємством фінансово-господарської діяльності.

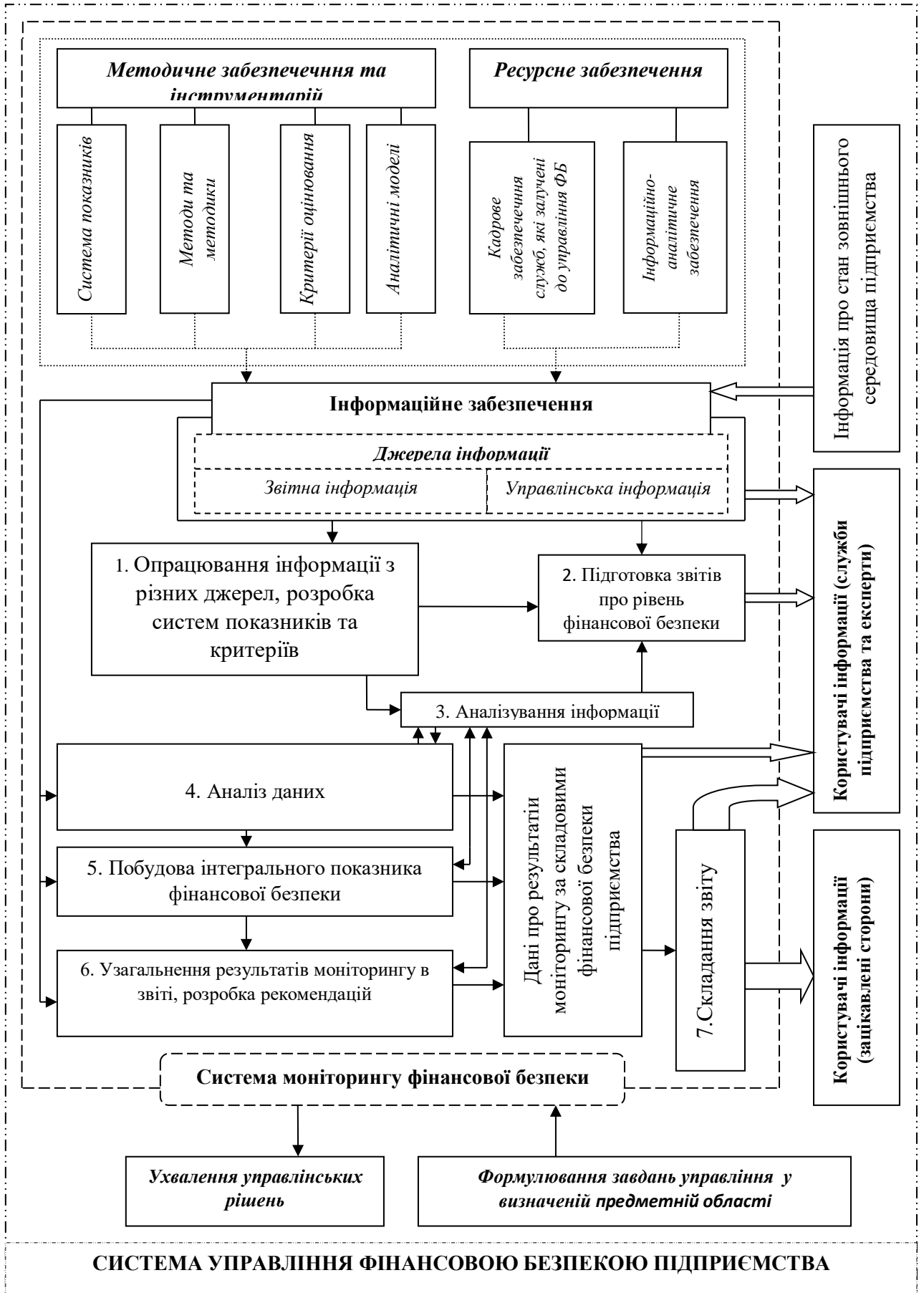

Рис. 3.2. Загальна структура системи управління фінансовою безпекою на засадах моніторингу її індикаторів (адаптовано автором за даними [48])

За даними табл.3.7 до позитивних чинників розвитку підприємств з виробництва обладнання для будівельної галузі включено такі:

1. Наявність в Україні сировини для підприємств будівельної галузі;
2. Державна підтримка розвитку галузі;
3. Система державної закупівлі;
4. Відносини та взаємозв'язки з постачальниками;
5. Наявність державних контрактів;
6. Рівень сертифікації і стандартизації продукції;
7. Система підготовки та підвищення кваліфікації персоналу;
8. Конкурентна ситуація на ринку.

До загроз експертами віднесено:

1. Тарифи на послуги суміжних підприємств і енергетичні ресурси;
2. Податковий тиск;
3. Доступ до зарубіжних ринків;
4. Митно-тарифне регулювання;
5. Наявність інвестиційних ресурсів;
6. Платоспроможність споживачів.

На основі проведеного дослідження зроблено висновок, що проблеми фінансової стійкості та безпеки підприємств слід розглядати у взаємозв'язку. Сутність фінансової безпеки підприємства, на думку І.А. Бланка, полягає у здатності підприємства самостійно розробляти та проводити фінансову стратегію відповідно до цілей загальної корпоративної стратегії, в умовах невизначеного та конкурентного середовища. Головна умова фінансової безпеки підприємства - здатність протистояти існуючим та виникаючим небезпекам і загрозам, які можуть заповдіяти фінансові збитки підприємству або небажано змінити структуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство. Для забезпечення цієї умови підприємство має підтримувати фінансову стійкість, рівновагу, забезпечувати достатню фінансову незалежність підприємства та гнучкість при ухваленні фінансових рішень [58, с.10].

Спираючись на ситуаційний і системний підходи, систему управління

фінансовою безпекою підприємства пропонується представити у складі підсистем: ресурсів; можливостей; стратегічних заходів; результатів. Враховуючи особливості галузі, в якій функціонує підприємство, формування комплексної моделі управління фінансовою безпекою ТОВ «ДАЙРЕКС» передбачає деталізацію зазначених складових (підсистем).

Стратегічні напрями підвищення показників рівня фінансової безпеки ТОВ «ДАЙРЕКС» сформульовано у табл. 3.8.

Таблиця 3.8

**Пропоновані заходи у сфері підвищення рівня фінансової безпеки
ТОВ «ДАЙРЕКС»**

Індикатор рівня фінансової безпеки	Стратегія	Основні заходи
<i>Стратегія нарощування економічного потенціалу</i>		
Група показників ефективності діяльності	<i>Стратегія досконалого управління</i>	скорочення витрат удосконалення збутової політики підвищення мотивації праці
Група показників ділової активності	<i>Стратегія підвищення ефективності господарювання та ділової активності</i>	скорочення операційного та фінансового циклів, підвищення ефективності використання майна та оборотності, розширення ринків збуту та пошук нових
	<i>Стратегія підвищення ринкової стійкості</i>	підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства, конкурентоспроможності та продуктивності праці нарощування обсягів виробництва та реалізації товарів
<i>Стратегія нарощування фінансового потенціалу</i>		
Групи показників фінансової стійкості та ліквідності	<i>Стратегія підвищення платоспроможності</i>	Удосконалення методів та технологій управління, оптимізація дебіторської заборгованості, зниження витрат підприємства, обґрунтування необхідної чисельності персоналу, продаж зайвих матеріалів і залишків товарів, реструктуризація боргів, перетворення короткострокової заборгованості в довгострокові позики, удосконалення виробництва та організації праці
Інвестиційна привабливість	<i>Стратегія підвищення інвестиційної привабливості</i>	удосконалити управління фінансовими результатами підприємства, запровадження маркетингових заходів, розробка прогресивних інформаційних систем на підприємстві

Відповідно до рекомендацій фахівців у сфері управління фінансовою безпекою правильно вибрана стратегія дозволить покращити показники, які характеризують рівень фінансової безпеки та створити достатній запас міцності.

Стратегію фінансової безпеки підприємства слід узгодити з генеральною та фінансовою стратегією підприємства. Вона повинна включати методи та практику формування фінансових ресурсів, їх планування і забезпечення фінансової стійкості підприємства за ринкових умов господарювання. Реалізація цієї стратегії забезпечується завдяки досягненню її основних цілей.

Розробляючи стратегію, слід враховувати динаміку макроекономічних процесів, тенденцій розвитку вітчизняних фінансових ринків, можливостей диверсифікації діяльності підприємства.

Таким чином, враховуючи зовнішні та внутрішні чинники фінансової безпеки, ґрунтуючись на фінансових показниках, які було проаналізовано за даними ТОВ «ДАЙРЕКС», оцінці імовірності банкрутства, обґрунтовано необхідність розробки стратегії фінансової безпеки підприємства, підпорядкованої його генеральній стратегії. Зважаючи на висновок про недостатній рівень фінансового потенціалу підприємства, найбільш оптимальною слід вважати стратегію підвищення фінансового потенціалу та конкретну стратегію у сфері підвищення фінансової безпеки підприємства – стратегію підвищення платоспроможності. Також з метою підвищення рівня економічного потенціалу в контексті підвищення рівня фінансової безпеки слід приділити увагу удосконаленню системи управління.

Для підвищення рівня фінансової безпеки та його перспективної фінансової стійкості доцільно:

- 1) на постійній основі відстежувати показники, які характеризують фінансовий стан підприємства, проводити регулярний аналіз найважливіших фінансово-економічних показників, щоб знати поточний стан справ;
- 2) систематично проводити аналіз усіх чинників та індикаторів фінансової безпеки підприємства;

- 3) уникати надмірного зловживання позиковими коштами, якщо є можливість покриття заборгованості або розвитку за рахунок власних коштів, тому що надмірне їх використання може призвести до зниження ліквідності та платоспроможності балансу з наступним банкрутством. Додатково це підвищує ризик втрати власності. У сучасних умовах, враховуючи різні ризики, співвідношення позикового/власного капіталу має становити 30/70;
- 4) необхідно моніторити стан зовнішнього середовища з метою передбачення несприятливих впливів на діяльність підприємства, оскільки часто підприємство функціонує, використовуючи «реактивний» спосіб реагування на зміну ситуації. Тому необхідно враховувати всі можливі сценарії розвитку та мати в запасі кілька відпрацьованих варіантів протидії;
- 5) необхідно уважно стежити за такими показниками як операційний та фінансовий важіль, а також за їх співвідношенням. Взаємодія цих важелів є одним з основних показників появи фінансових ризиків;
- 6) доцільно забезпечити можливість своєчасного підвищення кваліфікації працівників підприємства, створювати стимули для підвищення рівня їх дисциплінарної відповідальності, знижувати ризик недбалих, несумлінних або шахрайських дій.

Таким чином, можна зробити висновок, що проблема фінансової безпеки для багатьох підприємств особливо загострилася у сучасних економічних умовах. Керівники підприємства та підприємці повинні приділяти велику увагу даному питанню, враховуючи бажані показники фінансової безпеки при розробці генеральної фінансової стратегії компанії. Іншими словами, необхідною умовою підтримки належного рівня фінансової безпеки підприємства є досягнення ним фінансової стійкості і, навпаки, досягнення фінансової безпеки можливе при досягненні фінансової стійкості підприємства.

Висновки до розділу 3

1. В управлінні фінансовою безпекою важливе місце належить методам і технологіям, які використовуються в процесі аналізу загроз та небезпек, що впливають на результати господарської діяльності підприємства, чинників внутрішнього середовища, що є основою ефективного управління фінансовою безпекою підприємства. Ці питання належать до множини основоположних, від вирішення яких залежить ефективність розробленої стратегії.

2. Встановлено, що в процесі управління рівнем фінансової безпеки необхідно враховувати такі умови та чинники: (1) наявні фінансові ресурси, як внутрішні, так і зовнішні; (2) кваліфікація персоналу підприємства; (3) ефективність системи управління та наявність технологій і методів управління фінансовою безпекою; (4) рівень цифровізації процесів на підприємстві; (5) науково-технічний та виробничий потенціал; (6) вплив чинників зовнішнього середовища.

3. Аналіз імовірності банкрутства за різними моделями показав, що найбільш адекватною українським реаліям ведення бізнесу слід вважати дискримінанту модель О. Терещенка. При цьому висновки про тип фінансової стійкості збігаються з оцінками імовірності банкрутства за моделлю Романа Ліса. Зазначене свідчить про те, що фінансова стійкість і імовірність банкрутства є взаємопов'язаними показниками. Це дозволило зробити висновок, що за умови порушеної фінансової стійкості фінансовий потенціал підприємства є недостатнім, що потребує розробки системи заходів щодо його підвищення.

а. За результатами оцінювання чинників зовнішнього середовища, їх класифіковано на групи загроз та можливостей. Визначено, що позитивними чинниками розвитку підприємств досліджуваної галузі є такі: наявність в Україні сировини для підприємств будівельної галузі; державна підтримка розвитку галузі; система державної закупівлі; відносини та взаємозв'язки з постачальниками; наявність державних контрактів; рівень

сертифікації і стандартизації продукції; система підготовки та підвищення кваліфікації персоналу; конкурентна ситуація на ринку. До групи загроз експертами віднесено: тарифи на послуги постачальників сировини, матеріалів, енергії; податковий тиск; доступ до зарубіжних ринків; митно-тарифне регулювання; наявність інвестиційних ресурсів; платоспроможність споживачів. За результатами їх аналізу зроблено висновок, що в досліджуваному періоді загрози переважали над можливостями, що в сукупності з внутрішніми чинниками призвело до втрати фінансової стійкості і зниження рівня фінансової безпеки.

4. За результатами інтегральної оцінки рівня фінансової безпеки ТОВ «ДАЙРЕКС» зроблено висновок про істотне зниження її рівня у 2020 році. Це стало наслідком впливу таких груп чинників: показників фінансової стійкості, ділової активності та ефективності діяльності.

5. Запропоновано загальну структуру системи управління фінансовою безпекою на засадах моніторингу її індикаторів. Розроблено комплекс заходів та обґрунтовано набір конкретних стратегій, реалізація яких дозволить підвищити рівень фінансової стійкості та фінансової безпеки.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. Аналіз наукової літератури показав, що управління фінансовою безпекою підприємства є досить актуальним питанням. Це пов'язано з тим, що соціально-економічні та політичні процеси, які відбуваються в Україні в останні роки, ситуація, пов'язана з пандемією COVID-19, суттєво ускладнили умови господарювання українських виробників; по-друге, на фінансовий стан більшості підприємств також вплинуло зростання конкуренції між підприємствами, в тому числі – іноземними. Це призвело до погіршення фінансового стану, а в окремих випадках, – і банкрутства тих підприємств, які виявилися неконкурентоспроможними та не змогли адаптуватися до сучасних умов ведення бізнесу. Зазначене поставило проблему забезпечення фінансової безпеки в ряд першочергових для вітчизняних підприємств.

2. Поняття «фінансова безпека підприємства» слід розуміти як здатність суб'єкта господарювання ефективно і стабільно здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, спираючись на сукупність взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового та економічного характеру, що мають оптимізувати використання наявних ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища.

3. Враховуючи складність і непередбачуваність змін, які відбуваються в зовнішньому середовищі підприємства, забезпечення фінансово-економічної безпеки вимагає створення на підприємстві відповідної підсистеми у складі загальної системи управління. Розробка рекомендацій щодо створення на досліджуваному підприємстві такої підсистеми в системі управління стала одним із головних завдань, яке вирішувалося в дипломній роботі. Особливістю авторського

підходу є використання інструментарію моніторингу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства.

4. Об'єктом дослідження було обрано ТОВ «ДАЙРЕКС» – підприємство, засноване у 2002 році. ТОВ «Дайрекс» – виробник промислового обладнання для хімічної, будівельної та харчової промисловості. В роботі було здійснено горизонтальний і вертикальний аналіз балансу, аналіз фінансового стану, імовірності банкрутства та рівня фінансово-економічної безпеки.

5. За результатами аналізу зроблено висновок, що загальна ситуація на підприємстві мала тенденцію до стабілізації фінансового стану у 2019 році, що свідчить про досить ефективну фінансову стратегію підприємства. В той же час, керівництву і менеджерам доцільно більше уваги приділяти аналізу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, які в умовах нестабільної фінансової ситуації в країні можуть призвести до погіршення фінансового стану і зниження рівня фінансово-економічної безпеки, що проявилось у 2020 році, коли імовірність банкрутства виявилася високою, оскільки підприємство втратило фінансову стійкість і мало збитки.

6. Дослідження показало, що в процесі управління фінансово-економічною безпекою менеджерам підприємства доцільно враховувати такі умови та чинники: обсяги фінансових ресурсів; рівень кваліфікації персоналу, в тому числі менеджерів підприємства; ефективність системи управління підприємством та використання системи моніторингу чинників, які впливають на фінансову стійкість та рівень фінансової безпеки підприємства; рівень цифровізації процесів, які забезпечують всі підсистеми підприємства вичерпною інформацією про зміни, які впливають на фінансову стійкість та фінансову безпеку підприємства; науково-технічний та інноваційний рівень виробництва.

7. Здійснено оцінювання стану зовнішнього середовища, чинники якого класифіковано на групи загроз, можливостей та чинників, стан яких не може бути оцінений достовірно через відсутність інформації. Систематизовано чинники, які

впливають на рівень фінансової безпеки підприємства з виокремленням груп загроз і можливостей.

8. Зроблено висновок, що на підприємстві залишаються проблеми, які негативно впливають на рівень фінансового стану та фінансово-економічної безпеки підприємства. Це дозволило визначити стратегічні напрями та розробити систему заходів щодо підвищення рівня фінансової безпеки ТОВ «ДАЙРЕКС», які спрямовані на: удосконалення управління; підвищення платоспроможності; збільшення ділової активності; підвищення ринкової стійкості (конкурентоспроможності) та інвестиційної привабливості. Обґрунтовано, що процес забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства можна розглядати з позицій запобігання всебічним збиткам від негативних впливів зовнішніх чинників та внутрішніх проблем на фінансово-економічну безпеку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О. І. Фінансова безпека : монографія / О. І. Барановський // Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
2. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия [Электронный ресурс] / В. В. Белокуров. – Режим доступа : <http://www.safetyfactor.ru>. – Назва з екрану.
3. Бендиков М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 2. – С.17-29.
4. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр : Эльга, 2004. – 784 с.
5. Варналій З. С. Економічна безпека: навч. посіб. / З. С. Варналій. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
6. Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В. Ф Гапоненко, А. Л. Беспалько, А. С. Власков. – М. : Изд-во "Ось-89", 2007. – 208 с.
7. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.01 / К. С. Горячева. – К. : НАУ, 2006. – 17 с.
8. Грунин О. А. Экономическая безопасность организации : учеб. пособие / О. А. Грунин, С. О. Грунин. – СПб. : Питер, 2002. – 160 с.
9. Дацків Р. М. Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції / Р. М. Дацків . – Львів : Центр Європи, 2006 . – 159 с.
10. Демченко І. В. Фінансова безпека суб'єкта господарювання: сутність та умови виникнення. Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. 2010. Т. 1. Вип. 6. С. 35-38.
11. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посібник / [В. Л. Ортинський, І. С. Керницький та ін.] – К. : Правова єдність, 2009 . – 544 с.

12. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева ; Нац. академія управління. – К. : НАУ, 2010. – 232 с.

13. Забродский В. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес. – 1999. – № 13. – С. 27–30.

14. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3. – С. 12-19.

15. Иващенко Г. А. Ідентифікація дефініції «економічна безпека підприємства» / Г. А. Иващенко, О. Ф. Ярошенко // Науковий журнал «Бізнес Інформ». № 9, Харків, 2011. – С. 129 – 131.

16. Кириченко О. А. Управління фінансово-економічною безпекою: навчальний посібник / О. А. Кириченко, С. М. Лаптев, П. Я. Пригунов. – К.: Дорадо-Друк, 2010. – 480 с

17. Капустин Н. П. Экономическая безопасность отрасли и фирмы / Н.П. Капустин // Бизнес-информ. – 1999. – № 11-12. – С. 45-47

18. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова. // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48-51.

19. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства : сутність та механізм забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Понамарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.

20. Комлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності: Економіко-правовий аспект : навч. посібн. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.

21. Костюк Ж. С. Функціональні складові економічної безпеки підприємств залізничного транспорту / Ж. С. Костюк // Вісник економіки транспорту і промисловості. – № 42. – 2013. – С. 308-311.

22. Кузенко Т. Б. Управление финансовой безопасностью / Т. Б. Кузенко // Бизнесинформ. – 2007. – № 12(1). – С. 27–29

23. Матвійчук Л. О. Концептуальні аспекти фінансової безпеки підприємства. Економічний вісник Донбасу. 2009. № 4. С. 133-136.
24. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с.
25. Нікіфоров П. О. Сутність і значення фінансової безпеки страхової компанії / П. О. Нікіфоров, С. С. Куперівська // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 86–94.
26. Ніколаюк С. І. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності : курс лекцій / С. І. Ніколаюк, Д. Й. Никифорчук. – К. : КНТ, 2005. – 320 с.
27. Олейникова Е. А. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) : учеб. пособие / Е. А. Олейникова. - М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. - 288 с.
28. Папехин Р. С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий / Р. С. Папехин. – Волгоград : Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16 с.
29. Половнев К. С. Механизм обеспечения экономической безопасности промышленного предприятия : авто-реф. дис. ... канд. экон. наук. Екатеринбург, 2002. 34 с.
30. Плетнікова І. Л. Визначення рівня і забезпечення економічної безпеки залізниці : автореф. дис. на здобуття наук, ступня канд. экон. наук : спец. 08.07.04 «Економіка транспорту і зв'язку» / Харківська держ. академія залізничного транспорту / І. Л. Плетнікова – Харків, 2001. – 15 с.
31. Плохих Д. О. Сутність та систематизування поняття «економічна безпека підприємства» / Д. О. Плохих // Вісник економіки транспорту і промисловості № 45, 2014. – С. 110-114.
32. Раздина Е. В. Экономическая безопасность (сущность и тенденции развития) : дис. канд. экон. наук: 08.00.01. – М., 1998. – 164 с.
33. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур / Н. Й. Реверчук. – Л. : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.

34. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140–148.

35. Судоплатов А. П. Безопасность предпринимательской деятельности / А. П. Судоплатов, С. В. Лекарев. – М. : Изд-во ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 382 с.

36. Тамбовцев В. Л. Теории институциональных изменений : учеб. пособие / В. Л. Тамбовцев – М. : Инфра-М, 2009. – 160 с.

37. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова, [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 295 с.

38. Шалагин Д. А. Методологические основы формирования экономической безопасности предприятия // Вестник Белорусского национального технического университета. – 2009. – № 1. – С. 98-102.

39. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.

40. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия: учеб. пособие / В. В. Шлыков. – СПб. : "Алетейя", 1999. – 138 с.

41. Шаваев А. Г. Криминологическая безопасность негосударственных объектов экономики / А. Г. Шаваев. – М. : ИНФРА-М, 1995. – 126 с.

42. Шваб Л. І. Економіка підприємства : навч. посібник / Л. І. Шваб. – Житомир : ЖДТУ, 2004. – 459 с.

43. Ярочкин В. И. Система безопасности фирмы / В. И. Ярочкин. – М. : Ось-89, 2003. – 352 с.

44.

http://afdanalyse.ru/publ/finansovyj_analiz/1/metod_credit_men_ocenki_finansovoj_situacii_na_predpriyatii/13-1-0-121

45. Кобилецький В. Р., Коефіцієнт рентабельності власного капіталу / В. Р. Кобилецький // Онлайн-журнал «Financial Analysis online» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.finalon.com/slovnik-ekonomichnikh-pokaznikov/338->

pokaznik-rentabelnosti-vlasnogo-kapitalu (дата перегляду: 08.12.2021)

46. Система показників рентабельності діяльності підприємств - Фінанси підприємства - Підручники для студентів онлайн (stud.com.ua) // https://stud.com.ua/18886/finansi/sistema_pokaznikiv_rentabelnosti_diyalnosti_pidpriyemstv

47. Зянько В.В. Фінансовий аналіз та звітність: практикум для студ. спец. "Менеджмент організацій" / В.В. Зянько, І.Ю. Єпіфанова. - Вінницький національний технічний ун-т. — Вінниця : ВНТУ, 2008. — 83с.

48. Фінанси підприємств : підручник / І.О. Тарасенко, Н.М. Любенко. – К. : КНУТД, 2015. – 360 с.

49. Платежеспособность предприятия // https://www.profiz.ru/se/9_2018/pokazateli_problem/

50. Бельская Е.В., Дронов М.А. Особенности управления финансовой безопасностью предприятия // <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-upravleniya-finansovoy-bezopasnostyu-na-predpriyatii>

51. Ватченко О.Б., Шаранов Р.С. Використання моделей оцінки ймовірності банкрутства на підприємствах України // Придніпровська Державна академія будівництва та архітектури. - № 6(17). – 2018. – С. 132-138.

52. Янковець Т.М., Чернюк Ю.В. Порівняння сучасних моделей діагностики ймовірності банкрутства підприємства: закордонний та вітчизняний досвід. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 20. С. 58–62.

53. Бурундукова Е.М., Истратий А.В. Анализ финансовой устойчивости и вероятности банкротства с целью предупреждения т нейтрализации угроз финансовой безопасности организации на примере АО СК ВНСС // Journal of Economy and Business, vol. 11-1 (69), 2020. – С. 151-156.

54. Погребняк А.Ю. Порівняльний аналіз методик оцінки ймовірності банкрутства в системі антикризового управління на підприємстві. Бізнес Інформ. 2014. № 7. С. 344–352.

55. Фучеджи В.І. Характеристика методів та моделей діагностики кризового стану підприємства. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: збірник наукових праць; відп. ред. О.Є. Кузьмін. Львів: Львівська політехніка, 2010. С. 240–245.

56. Хринюк О.С., Бова В.А. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства // http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2018/46.pdf

57. Овечкина О.Н. Понятие и методика оценки финансовой безопасности предприятия // https://law-journal.ru/files/pdf/201303/201303_87.pdf

58. Есембекова, А. Ж. Финансовая безопасность – основа финансовой устойчивости / А. Ж. Есембекова. — Текст : непосредственный // Проблемы современной экономики : материалы II Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, октябрь 2012 г.). — Челябинск : Два комсомольца, 2012. — С. 81-83. — URL: <https://moluch.ru/conf/econ/archive/56/2679/> (дата обращения: 13.12.2021).

Нормативна література

59. Закон України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність” // [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

60. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» // [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

61. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" // [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

62. ПОДАТКОВИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ // [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

63. НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”// [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/oneregulations/22380>

64. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" // [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>

65. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>

66. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 "Податок на прибуток" // [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/oneregulations/6601>

67. Положення W (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" // [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/oneregulations/19958>

68. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи" // [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/oneregulations/6597>

69. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 "Фінансові інвестиції" // [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/oneregulations/6573>

ДОДАТКИ